

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

תניינא

שיחות מוסר על סדר פרשיות השבוע

כולל

דברי חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקהלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה

פרשת בהר - בחקותי

ירושלים עיה"ק תוכב"א

תש"פ לפ"ק

שיחות מוסר אלו הנדפסים כאן בס"ד, נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות מוסר שנמסרו בשנת תשמ"ו בירושלים ת"ו. ואם שגיתי, איתי תלין משוגתי. ובקשתינו שטוחה לפני המעיינים הי"ו, כי כל שגגה וטעות יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יעמידוני על טעותי.

בסוף החוברת מצורף מאמרים על פרשת השבוע, ממאמרי רבינו שליט"א על התורה כת", אשר רובם רואים אור לראשונה כאן בס"ד.

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה

במייל: 8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות
בנקודות המכירה
של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות
ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 0548-542-164

פרשת בהר - בחוקותי

מפתח העניינים

מה ענין שמיטה אצל הר סיני / מה אני לחיי העולם הבא / האדם נבחן בעניני הממון / גבורי כח עושי דברו - בשומרי שביעית הכתוב מדבר / חומר שמירת השביעית כהלכתה / הסמל והאות של כלל ישראל היא מצוות השמיטה / המקרה לא יתמיד / נגלות יד ה' על מצוות השמיטה בדור האחרון / אין אדם מעני מן הצדקה ומן המצוות / איזהו חסיד המתחסד עם קונו

מפתח חידושי תורה

- א. בענין השתוות שביעית לעבודה זרה. כ
ב. בענין חומר עון אי שמירת מצות שמיטה. כג
ג. בענין חומר עון אי שמירת מצות שמיטה. כח

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמת

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימי	יפה בת עליה
שמעון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימי בת חנה	מרגלית בת סימי
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה

תנצב"ה

מה ענין שמיטה אצל הר סיני

וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר. דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת לה'. שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה. ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור וכו'.

כאן יש לנו את המצווה הקדושה והעצומה מצוות השמיטה. וכבר מביא רש"י בשם רבותינו (תורת כהנים א, א), וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר דבר אל בני ישראל, מה ענין שמיטה אצל הר סיני. כלומר, הרי כל מה שקבלנו וכל התורה שבידינו היא ממושה רבינו כפי שקיבל מהקב"ה בהר סיני, ואם כן מה היא ההדגשה המיוחדת כאן בענין שמיטה שה' דיבר כל זה אל משה בהר סיני? הלא כל התורה כולה וכל המצוות כולם נאמרו בהר סיני!

אלא, אמרו רבותינו, זה בנין אב לכל התורה כולה, מה שמיטה נאמרו כללותיה ודקדוקיה בהר סיני, אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן בהר סיני.

מה אני לחיי העולם הבא

הסבר נוסף יש לומר בזה, על פי דברי רבותינו במסכת עבודה זרה (דף יח.). תנו רבנן כשחלה רבי יוסי בן קסמא הלך רבי חנינא בן תרדיון לבקרנו. רבי יוסי בן קסמא היה אחד מגדולי התנאים, והתנא האלהי רבי חנינא בן תרדיון, שהיה אחד מעשרה הרוגי מלכות הי"ד, הלך אליו בכדי לקיים את המצוה היקרה של ביקור חולים. הן כבר אמרו בגמרא בנדרים (דף מ.) כל מי שיכול לבקר את החולה ואינו מבקרו כאילו שופך דמים.

אמר לו, חנינא אחי, אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכה שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו והרגה את חסידיו ואבדה את טוביו ועדיין היא קיימת, ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהילות ברבים וספר תורה מונח לך בחיקך. זו היתה שאלתו של רבי יוסי בן קסמא. הרי אנחנו נמצאים עכשיו בתקופה קשה ונוראה, עת מלכות רומי הרשעה משתעבדת בנו, שרפה את בית המקדש ואבדה את חסידיו של הקב"ה, ואיך זה שאני שומע עליך שאתה יוצא בפרהסיא נגד המלכות הזו, יושב ומקהיל קהילות ברבים? גם אם אתה כל כך רוצה ללמד תורה, תעשה את זה בצנעא, אבל לעשות את זה בפרהסיא קבל עם ועדה, באופן שעתיד להתפרסם ולהוודע למלכות, היאך ייתכן? והרי אתה רואה שהמליכו מן השמים את האומה הזו.

אמר לו, השיב לו רבי חנינא, מן השמים ירחמו. רבי חנינא שמע את השאלה ואת הטענה, וזו היתה התשובה שלו. 'מן השמים ירחמו'. אמר לו רבי יוסי בן קסמא, אני אומר לך

דברים של טעם, ואתה אומר לי מן השמים ירחמו?! הרי אני לא שואל אותך שאלה לקנטר חלילה, אלא שאלה נכונה אני שואל, איך אתה מסכן את עצמך, ואיזה מן תשובה היא זו מן השמים ירחמו?! הרי זו תשובה שלא מן הענין! תמיה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר התורה באש. אם אתה מלמד את התורה בפרסום, יכול חלילה להגיע גם מצב כזה.

אחרי זה מספרת הגמרא: אמר לו רבי חנינא לרבי יוסי בן קסמא, רבי, מה אני לחיי העולם הבא. התנא האלהי רבי חנינא בן תרדיון שואל את רבי יוסי, רבינו, אמור לי, האם אני בן העולם הבא או לא. ומה משיב לו רבי יוסי?! – אמר לו כלום מעשה בא לידך?! אני לא יכול להגיד לך אם אתה בן העולם הבא, אלא אם תספר לי איזה מעשה שהיה אתך, אוכל על פי זה לדעת. ספר לי איזו עובדה שהיתה אתך.

אמר לו, מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחילקתים לעניים. מפרש רש"י: סבור הייתי שהארנק הזה של צדקה ולא פרעתי מהארנק של צדקה. כלומר, היה לי כסף ששייך לי שהיה מיועד לסעודת פורים, אבל הוא התערבב לי עם מעות של צדקה וכבר חילקתי הכל לעניים, אז לא הוצאתי עכשיו את הכסף ששייך לי משם, אלא כבר נתתי את הכל לצדקה.

אמר לו רבי יוסי בן קסמא, אם כן מחלקך יהיה חלקי ומגורלך יהיה גורלי. אם כך אירע עמך וכך עשית, בוודאי שאתה בן העולם הבא, ולוואי שמחלקך יהיה חלקי.

מספרת הגמרא את המשך המעשה: לא היו ימים מועטים עד שנפטר רבי יוסי בן קסמא, רבי יוסי לא עמד מחוליו והסתלק לעולמו. והלכו לרומי לקברו. ואחר כך מצאו את רבי חנינא בן תרדיון שיושב ועוסק בתורה ומקהיל קהילות ברבים וספר תורה מונח לו בחיקו, והביאוהו וכרכוהו בספר תורה והקיפוהו בחבילי זמורות, שמו מסביבו חתיכות עצים, והציתו בהם את האור. שרפו אותו יחד עם הספר תורה. ולא די להם בזה, אלא הביאו ספוגין של צמר ושראום במים, לקחו חתיכות צמר גפן ולחלחו אותם במים והניחו על לבו של רבי חנינא בן תרדיון כדי שלא תצא נשמתו במהרה. בכדי לייסר אותו עוד ולצער אותו יותר.

אמרה לו בתו, כשראתה בתו של רבי חנינא את אביה נשרף ועולה בסערה השמימה, אראה בכך?! – איך אני יכולה לראות אותך נשרף ככה? אמר לה, אלמלי אני נשרפתי לבדי היה הדבר קשה לי, עכשיו שאני נשרף וספר תורה עמי, מי שיבקש עלבונה של ספר תורה הוא יבקש עלבוני. יבוא זמן ויבוא הקב"ה ויתבע את עלבונה של התורה, שעשו כך ששרפו את ספר התורה, ואז הוא יבקש גם את עלבוני. אמרו לו תלמידיו מה אתה רואה, אמר להם גיילין נשרפין ואותיות פורחות. שהרשעים ישלטו בספר תורה וישרפו אותו – היה לא תהיה כזאת. האותיות פורחות, אך קיימות. הם לא נשרפות. אמרו לו אף אתה פתח פיך ויכנס בך

האש, תגרום לכך שתמות יותר מהר ויקל מעליך היסורים הנוראים האלו, אמר להם לא. מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבל אני בעצמי.

מספרת הגמרא: אמר לו הקלצטונירי, אותו תליין, רבי, אם אני מרבה בשלהבת ונטל את הספוגין של צמר מעל לבך, אתה מביאני לחיי העולם הבא? – אמר לו הן. מיד הרבה בשלהבת ונטל הספוגין ויצאה נשמתו במהרה. אף הוא קפץ ונפל לתוך האור ונשרף. יצתה בת קול ואמרה רבי חנינא בן תרדיון וקלצטונירי שלו מזומנין הם לחיי העולם הבא.

עד כאן מה שמספרת הגמרא, והוא סיפור מבהיל שהרבה הרבה לימודים יש לנו ללמוד ממנו. אבל אנחנו נתעכב על תחילת המעשה, על השאלה ששאל רבי חנינא בן תרדיון את רבי יוסי בן קסמא, **מה אני לחיי העולם הבא.** הרי כשרבי חנינא שאל את השאלה הזו, הוא לא שאל אותה סתם. הוא באמת רצה לדעת 'מה אני לחיי העולם הבא'. ורבי יוסי לא עונה לו, תשמע רבי חנינא, אתה שצדיק וחסיד גדול אתה, ודאי מזומן לחיי העולם הבא. לא. רבי יוסי משיב לו, אני לא יכול לדעת עד שתספר לי איזה מעשה שהיה אתך, ואז לפי המעשה אוכל לדעת. רק אז, כשסיפר לו את המעשה עם המעות שהתערבו לו עם מעות הצדקה, אמר לו רבי יוסי - וודאי שאתה בן העולם הבא.

האדם נבחן בעיני המזון

והדבר פלא ומפליא, על הגאון מוילנא זצ"ל אמרו שרשם כמה ביטול תורה היה לו במשך שנה אחת, ולא הגיע לשלוש שעות, ויש אומרים חצי שעה (ראה בספר הגאון החסיד מוילנא עמוד יח). זה היה המהות של הגאון מוילנא והדבקות העצומה שלו בתורה הקדושה. ועתה נעשה חשבון, אם כך היה הגאון מוילנא, רבי חנינא בן תרדיון תנא אלהי על אחת כמה וכמה שלא היה אצלו חשש של ביטול תורה, ואם כן בוודאי שהוא בן העולם הבא! על מה הדיון? על מה מקום הספק?

הגמרא בעבודה זרה (דף י:) מספרת שאנטונינוס קיסר לרבי יהודה הנשיא, **ידענא דוטי דאית בכו מחיה מתים.** אני יודע לבלי ספק שקטן החכמים שבכם יכול להחיות מתים. אם יבוא אחד מקטני החכמים לבית הקברות ויאמר, הקיצו שוכני עפר, יקומו כולם. ואם זה ב'וטי דאית בכו, אז רבי חנינא בן תרדיון שהיה ארי שבחבורה ומעשרה הרוגי מלכות, הייתכן שיש לו ספיקות אם הוא בן העולם הבא?

יתירה מזו. כאשר אומר לו רבי יוסי בן קסמא כלום מעשה בא לידך, תספר לי סיפור שהיה אתך ועל פי זה אדע אם אתה בן העולם הבא או לא, מספר לו רבי חנינא איזה סיפור ישן, שפעם התערבו לו המעות שלו עם המעות של הצדקה. את זה אתה מספר? – למה

לא תספר על זה שאתה יושב ומקהיל קהילות ברבים במסירות נפש?! וכי יש לך מעשה גדול מזה, שחרף הגזירות הנוראות הוא ממשיך במסירות נפש להרביץ תורה בישראל?

אך ההסבר במה שרבי חנינא הביא את המעשה הזה דווקא, מפני שרצונו היה להראות לרבי יוסי בן קסמא שבכל הקשור לענייני ממון הוא מופרש זך ונקי מזה לגמרי, ואין לו כלל את תאוות הממון. רק כשישמע את זה רבי יוסי בן קסמא, אמר לו אם כך, בוודאי שאתה בן העולם הבא ולוואי ויהיה מחלקך חלקי ומגורלך גורלי.

כאן למדנו את היסוד הגדול. נכון, אין ספק שלא היה אצל רבי חנינא בן תרדיון חשש ביטול תורה, ואין ספק שהיו לו זכויות עצומות ונשגבות שאין לתאר ואין לשער. אבל אחרי כל זה, עדיין יש מקום לשאול, 'בן העולם הבא אני?' רק בענייני הממון – שם עומדת למבחן צדקותו של האדם, ורק על פיה תתכן הקביעה אם בן העולם הבא הוא או לא.

רוב האנשים נגועים בדבר הזה, בתאוות הממון. אם הכסף אוהב אותם זה כבר שאלה אחרת... אבל הם בוודאי אוהבים את הכסף. תמיד דעתם איך אפשר לאסוף עוד ועוד כסף, בדרכים כשרות ובדרכים פחות כשרות חלילה.

באמת, גם כאשר הממון בא בדרך כשירה, עדיין יש חסרון גדול בתאוות הממון. וקל וחומר אם הוא בא בדרך לא ישרה, שהרבה היזק הוא מביא על האדם. הכתוב אומר (ירמיהו יז, יא) 'עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבונו ובאחריתו יהיה נבל'. ומפרש הרד"ק שני פירושים: פירוש אחד, שהוא עוזב את כספו בחצי ימיו, כלומר, הוא מת בקיצור ימים וכל כספו שעמל וטרח בו נשאר לאחרים. והפירוש השני, שהכסף עוזב אותו בחצי ימיו, והוא נשאר ריק ונקי מכל מה שטרח ויגע. ולפעמים שני הדברים באים גם יחד.

שמעתי מדודי הגה"צ רבי אברהם מונסה זצ"ל, שאמר כן בשם הסבתא שלנו הצדקת ע"ה, להסביר את זה במשל נאה. מעשה בחתול אחד שהיה מהלך בדרך וראה פצירה (שופרו). פצירה זהו הכלי שבו משייפים עצים וכיוצא בזה, ועל הפצירה היתה טיפת דם. החתול ראה את טיפת הדם ואמר לעצמו, טוב מאד, זה יכול להיות ארוחת בוקר טובה. הוא התחיל בלשונו ללקק את הפצירה, וכל כמה שהוא מלקק יותר ויותר את הפצירה, הוא מגלה עוד ועוד דם. החתול שמח, מעין המתגבר גיליתי פה... אבל המתבונן יודע, מהיכן בא הדם הזה? מלשונו שלו של החתול. לחתול נדמה שעושר גדול הוא מצא, אבל הוא אינו יודע שממנו בא ורק היזק הוא מוסיף לעצמו.

זהו מי ש'עושה עושר שלא במשפט'. הוא עושה עושר! הוא מסתכל ורואה מסביבו הרבה כסף ומתחיל לשמוח, איזו ברכה יש לי בממון! אבל, אומרים רבותינו, אל תשמת. תבחן היטב היטב מהיכן בא כל העושר הזה ומאיפה נובע המעין. שמא מנשמתך הוא נובע, וממך אתה מחסר.

וכבר כתב בספר פלא יועץ (ערך הנאה): "באמת אמרו אדם ניכר בכיסו, והוא המבחן היותר גדול לאדם, שאם אין יצרו מנצחו בענין הממון והוא שונא בצע במקום שיש צד נדנוד איסור - זה אות ומופת שהוא הגיבור הכובש את יצרו", ושם (ערך ותרתות) כתב: "יצר הממון הוא עז כעזאזל וקשה כברזל, ולא לחינם אמרו אדם ניכר בכיסו", ראה שם שהאריך, ועוד שם (ערך כסף) כתב: "הן אמת כי גבר אויב יצר הממון, ובפרט בדור הזה הוא דור הממון, שאדם להוט אחר הממון יותר מכל העבירות ומכל התענוגים, וממונו של אדם חביב עליו, יש יותר מגופו ויש גם יותר מנפשו" עש"ב, ושם (ערך צדקה) כתב: "יצר הממון קשה כברזל, ואם בענין הממון מנצח את יצרו ויצא ידי חובתו - מובטח לו שלא יחטא ויקיים כל דבר טוב". [וראה עוד בפלא יועץ ערך ממון, וערך אונאה, וערך חילול ה', וערך מנוחה, וערך מצוות, וערך מתן, וערך צדקה, וערך שקר, וערך תיקון. ועוד].

הענין הזה של נגיעות בממון, הוא קשה. ולכן כשרבי חנינא רצה לציין עובדה על עצמו, לא ציין אלא עובדה הקשורה בעניני ממון. תורה לבד זה לא מספיק, ודואג ואחיותופל יוכיחו. רק בסיפור כזה, כאשר התערב לו ממון שלו עם ממון של צדקה, ואת הכל הוא חילק לעניים ללא שום הוראת היתר אף שבוודאי יכל למצוא קולות, רק מסיפור כזה אמר לו רבי יוסי בן קסמא, הלוואי ויהיה חלקי מחלקך.

גבורי כח עושי דברו - בשומרי שביעית הכתוב מדבר

בפרשת השבוע יש את מצוות השמיטה. אנחנו לא חקלאים, ומקסימום יש לנו כמה עציצים בבית... אבל מי שהוא חקלאי שכל עסקו ופרנסתו הוא מעבודת הקרקע, וכל המגמה שלו הוא להשקיע בשדה שתתן יבול טוב אותו יוכל למכור ברווח ולפרנס את ביתו, אזי כאשר באים ואומרים לו תשמע, בשנה השביעית אתה צריך להוביר את השדה ולא לגעת בה, זהו נסיון גדול.

לכן אמרו רבותינו (ויקרא רבה א, א), כתיב 'ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו', במה הכתוב מדבר? מי אלו הגבורים המברכים את ה'? אמר רבי יצחק, בשומרי שביעית הכתוב מדבר. בנוהג שבעולם אדם עושה מצוה ליום אחד, אחד הולך ונותן צדקה. מחר הוא ייתן צדקה? לא. אולי עוד כמה ימים או שבועות. אבל שביעית? – כל ימות השנה. ודין חמי הקליה ביירא, כרמיה ביירא, הוא יוצא לשדה שלו בשנת השמיטה והוא זוכר, בשנה הקודמת, השדה הזו היתה נותנת כמה טונות של יבול יפה, והיתה לי בה ברכה והצלחה. ועכשיו מה גדול בשדה? – קוצים ודרדרים. הרי אסור לחרוש, אסור לזרוע ואסור לזמור.

ולא רק זה, אלא ויהיב ארנונא, הוא עוד צריך לשלם את המיסים שתובעת המלכות, כמו בכל שנה. הוא לא יכול להגיע למלך ולומר לו 'השנה לא עבדתי ואין לי רווחים', כי

יאמרו לו אותנו לא מעניין אם עבדת או לא עבדת. יש לך שדה שנותנת בכל שנה כך וכך יכול, עליך לשלם מס על זה. ושתיק. הוא רואה את השדה בורה ועזובה כמו מת המוטל לפניו, משלם עליה מיסים, אבל שותק לכבוד הבורא שציווה על השמיטה. היש לך גיבור גדול מזה?

אין לך גיבור מזה. ובפרט שזה ענין ממוני, וכמו שפתחנו והבאנו מהמעשה ברבי חנינא, שעניני הממונות קשים מאד לאדם ובוזה הוא נמדד יותר מהכל. לכן כתבו רבותינו שיעקר היהדות תלוי בשבירת תאוות הממוני. מי שהצליח בזה ושבר את תאוות הממון שלו, כל היהדות שלו נראית אחרת, מפני שכשהוא מקיים מצוה הוא שמח בה בתכלית השמחה, ולא מחשב מחשבות האם זה יצא לי יקר או לא, האם יש לי תקציב לזה או לא, וכיוצא בזה.

על רבינו האר"י ז"ל מסופר שכאשר היה יוצא לקנות אתרוג או לולב היה פותח את הארנק שלו לפני המוכר ואומר לו, הרי שלך לפניך! קח כמה שתרצה. לא כמו אותם שנוהגים שכאשר קונים לולב, פותחים במושא ומתן עם המוכר, 'הרי הלולב פתוח למעלה יותר מידי או סגור יותר מידי, אז תעשה לי הנחה. ומה גם אני לוקח את הלולב רק לשבוע ואחרי זה אני אחזיר לך אותו'... וכך מפלפל עם המוכר. ויש כאלו צדיקים ואנשי מעשה, כמו שאחד סיפר לי, שהוא יוצא לקנות אתרוגים ולולבים בשעת הצפצוף, כשנכנס חג. הסוכות, כמעט בבין השמשות. למה? – אז עומדים הסוחרים ומוכרים את האתרוגים לפי קילו, 'העיקר תקחו', ואז הוא קונה את האתרוג בחצי מחיר. אז בסדר, הוא קנה אתרוג בזול, אבל זהו לא גיבור! הגיבורים הם אלו שלא חסים על ממונם בצרכי מצוות. גדולי ישראל היו קונים את ארבעת המינים שלהם כבר חודש לפני החג, בחודש אלול, ביוקר רב, כדי שכשיבוא ראש השנה ויעמדו לפני המשפט, תהיה עוד זכות בידם, שכבר קנו את ארבעת המינים, ואותו אחד הקונה אתרוג בחמישה שקלים, בורא לו מלאך ששוה חמישה שקלים.

אלו הגיבורים. כאן נמדדת הגבורה של אדם באהבת הבורא והמצוות. אם אתה מוכן להקריב ולהוזיל מעות לצורך המצוות או לא. לכן השומרים שמיטה הם הם הגיבורי כח עושי דברו, ולכן רק מי שהתגבר על תאוות הממון, שנתערבו לו מעותיו עם מעות צדקה ונתן את הכל לצדקה, מובטח הוא שהוא בן העולם הבא.

וזה הסיבה שדווקא במצוות השמיטה יש את ההדגשה "בהר סיני", לאות ולמופת כי כל המצוות שקבלו ישראל בהר סיני, כל התורה כולה, תלויה ועומדת במצוות השמיטה. דווקא כאן, בעניני ממון, ולא סתם ממון אלא ממון מרובה, נמדד האדם.

וללמדנו בא. החובה מוטלת על כולנו להתחזק בדבר הזה, ולפתוח את הכיס לצרכי המצוות ביד רחבה. ובפרט שאדם צריך לדעת שכל הוצאות המצווה אין אדם מוציא מהכסף שלו, אלא מהכיס של הקב"ה הוא משלם וכמו שאמר הקב"ה (ביצה טו): 'לוי עלי ואני פורע'.

חומר שמירת השביעית כהלכתה

והנה, כל הקדמונים מחפשים למצוא טעם נכון למצוות השמיטה. החינוך (מצוה פד) מפרש את טעם המצוה, להראות כי הארץ שייכת להקב"ה. אדם עובד במשך השנים באדמה, זורע קוצר ומוכר, עד שנדמה לו שהכל הוא פועל והכל הוא עושה. 'לי הכסף ולי הזהב'. לכן באה שנת השמיטה להזכיר לאדם, אתה לא בעל הבית! אתה כמין חוכר, שקבלת את האדמה לשש שנים את השדה לחכירה, אבל בשנה השביעית לא תוכל לגעת באדמה כי היא שבת לה'.

וכך, על ידי מצוות השמיטה, האדם נזכר בכך שכל המציאות שלו בעולם הזה היא ארעית. לכן נבחרה דווקא שנת השבע להיותה שנת השמיטה, כי שבע זהו רמז לחיי האדם. לומר לך, זכור שאתה חי כאן רק שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה, ולא תקח אתך כלום מכל עניני העולם הזה, ועליך לזכור לקחת אתך גם קנינים רוחניים.

ובפרשת בחוקותי, פרשת התוכחה, אחרי כל התוכחות ואחרי כל הקללות שהקב"ה מודיע שיבואו על ישראל, 'ויספתי עליכם מכה שבע כחטאתיכם, ואכלתם בשר בניכם ובשר בנותיכם תאכלו', 'והשימותי את הארץ ושממו עליה אויביכם היושבים בה ואתכם אזרה בגוים', אפזר אתכם בכל העולם, על מה כל זה? למה? מגלה הפסוק ואומר: **או תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה ואתם בארץ אויביכם או תשבת הארץ והרצת את שבתותיה.**

מביא רש"י בשם רבותינו: **או תרצה**, או תפייס את כעס המקום שכעס על שמיטותיה. היות ולא שמרו ישראל את השמיטה כדבעי, בא כל חרון האף הנורא, וכמו שאנחנו רואים את כל התוכחה הנוראה. ואז אחרי כל החורבן הזה כשכולם ילכו בגלות והארץ תהיה שממה, אז תרצה הארץ את שבתותיה, ואז יהיה הפיוס לכעס המקום.

ב. אמנם אנחנו מקיימים את המצוות כולם לא מחמת הטעם שלהם, אלא מחמת עצם זה שהצטוונו בהם על ידי הבורא. זה מהותו של 'עבד ה', שעושה את מה שהצטווה על ידי האדון בין אם הוא מבין את טעם הציווי ובין אם לא. אך אף על פי כן רבותינו מחפשים תמיד טעמים והסברים למצוות, כדי לקרב אותם אל הדעת.

גם בסוף פרשת בהר, מביא רש"י בשם רבותינו, בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית. יש עוונות שיש בהם לא רק את גוף האיסור, אלא יש בהם גם אבק מהאיסור. כמו אבק לשון הרע או אבק ריבית ואבק עבודה זרה, כך יש גם אבק שביעית. למשל, מצוות השמיטה היא האיסור לחרוש ולזרוע ולעבוד בשדה, וזהו גוף האיסור. אבל חוץ מזה יש גם איסורים שמסתעפים ממצוות השמיטה, כגון הסחורה בפירות שביעית. לקחת פירות שביעית ולהשתכר בהם ולהרוויח מהם, למרות שאין זה גוף האיסור של שמיטת הקרקע, שהרי הוא לא עובר באדמה, עם כל זה זה נחשב אבק שביעית, וזה מסתעף מהאיסור, וכפו שפירש רש"י ז"ל סוכה (מ' ב') וערכין (ל' ב').

על זה אומר רש"י, בא וראה כמה קשה אפילו – אבקה של שביעית. איך רואים? מזה שבסדר המקראות בפרשה יש הרבה מצוות, כי ימוד אחיך ונמכר לך, ואחרי כן יש את הענין של מוכר את בתו לאמה, וכן הלאה. ודרשו רבותינו את סמיכות המקראות, בתחילה הזהיר על השביעית, ואם חמד ממון ונחשד על השביעית, אדם שלא התאפק ולא עמד בתאוות הממון שלו, ובפרט בשביעית שיש פחות פירות והוא אומר לעצמו עכשיו זה הזמן שאני יכול למכור פירות ביוקר ולהרוויח ממון רב בנקל, ונחשד על השביעית – סופו למכור מטלטליו. הרי כך אמרו רבותינו (ויקרא רבה יז, ד): כשבא בעל החוב לגבות את חובו לא גובה בנפשות תחילה. כאשר הקב"ה בא להעניש אדם על חטאו, בתחילה הוא שולח לאדם סימן על ידי הפסד ממנו, ואם הוא לא לומד לקח ומוסר, נענש בגופו, ורק בסוף בסוף אם אין ברירה, מעניש אותו בנפשו.

לכן, קודם כל, סופו למכור מטלטליו. וזה כמו שהזכרנו, אדם שמרוויח עושר שלא במשפט, בחצי ימיו יעזבנו. נדמה לו שהוא הרוויח כסף רב מהסחורה בפירות שביעית, אבל סופו שיפסיד לא רק את הכסף הזה 'שהרוויח', אלא ירד מנכסיו וימכור את מטלטליו.

לא חזר בו – אם לא למד לקח מזה, סופו מוכר את אחוזתו. לא רק שמכר את מטלטליו, אלא הוא נאלץ להתחיל למכור גם את הקרקעות והנכסים שלו. ואם הוא עדיין לא עוצר ומתבונן במעשיו, לא חזר בו, סופו מוכר את ביתו. לא רק את השדות שלו הוא מוכר, אלא אפילו את הבית שלו עצמו הוא יצטרך למכור.

לא חזר בו – סופו לוה ברביבית. וכשאדם נופל ברביבית, אזי כמו שהתורה קוראת לזה זהו 'נשך', שנושך בו ונושך בו כנחש המכיש וממית. ואם עוד לא חזר בו – סופו מוכר את עצמו, את חייו עצמו הוא יצטרך למכור, ולא לישראל אלא לעקר משפחת גר, הוא מוכר את עצמו להיות שמש לעבודה זרה.

וכל זה מהיכן התחיל? – מאבק שביעית, שאין זה עיקר איסור שביעית, מסחורה בפירות שביעית. זהו שאמרו 'בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית'.

הסמל והאות של כלל ישראל היא מצוות השמיטה

ובאמת כלל ישראל תמיד מסר נפש על הדברים הללו, להשמר מפני המכשול הזה של פירות שביעית. במדרש איכה (פתיחתא זי) מתארים רבותינו איך היו נראים כלל ישראל בתקופה ההיא. רבי אבהו פתח, 'ישיוו בי יושבי שער', יושבי השער מלגלגים עלי ומדברים עלי, על כנסת ישראל. מי הם אלו היושבים בשער? – אלו אומות העולם שהם יושבים בבתי טרטיאות ובתי קרקסיות 'בנגינות שותי שכר' שהם יושבים ואוכלים ושותים ומשיחים בי ומלעיגים עלי. הם צוחקים ומלגלגים על היהודים. איך הם עושים את זה? עושים הצגה. מתכנסים בבתי הטרטיאות שלהם, ושם יש במה גדולה ועורכים עליה הצגה.

מה יש בהצגה? – מערכה ראשונה – לוקחים איזה גוי, מחפשים אותו לגמל עם דבשת, ומעלים אותו על הבמה, ויושב הגמל הזה שם אבל חפוי ראש. אומרים אלו לאלו, המשחקים והמלעיגים, על מה אתה מתאבל?! הם רואים גמל שיושב שבעה... יושב בצער חפוי ראש, שואלים אותו, אדוני הגמל, על מה אתה מתאבל? הרי אתה גמל! כל הבהמות שמחות! ומה משיב הגמל? – היהודים הללו שומרי שביעית הם, ואין להם ירק, ואכלו את הקוצים שלי ואני מתאבל עליהם. הרי היהודים לא עובדים בשמיטה ואין להם פירות, אז מה הם אוכלים? אוספים את כל הקוצים מהשדה, כל העשב וכל הספחון, ואוכלים את זה. נמצא שאני, הגמל, אין לי מה לאכול, ואני רעב... רעב... ולכן אני בוכה.

כך היו אומות העולם מלגלגים וצוחקים על אותם אלו שהם 'גבורי כח עושי דברו'. אבל מכאן אנחנו רואים כמה היו ישראל בכל הדורות מקפידים ושומרים על השביעית, עד שזה היה מפורסם והיה לסמל בעיני אומות העולם.

המקרה 5א יתמיד

ובאמת כלל גדול בידינו: אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה (חולין ז:). 'נוקף' פירושו שקיבל מכה, מלשון נוגף. אם לא הכריזו בשמים על אדם שיפסיד לא יקרה לו כלום, רק אם יכריזו בשמים על פלוני שביום זה וזה ובשעה זו וזו יקרה לו כך כך – באמת כך יהיה. את המושג 'מקרה' מצוה לעקור, מפני שהכל בהשגחה פרטית מאת הבורא יתברך באופן מדוקדק בתכלית הדקדוק.

ראיתי שאדם גדול אחד אמר, אני מתפלא על אותם אנשים שמחפשים ותולים כל דבר בכל מיני סיבות 'טבעיות'. למשל, אחד הלך ברחוב ונפל. מה הדבר הראשון שהוא עושה? הוא בודק על הארץ למה הוא החליק. הוא בודק, אולי יש שם איזו קליפת בננה, או שקית, ועליה החליק. ואם אכן הוא מוצא שם דבר כזה, מיד הוא מתחיל לקלל את ההוא שזרק שם את הקליפה, ואת אלו שצריכים לנקות ולא ניקו, וכך הלאה. אבל מה האמת?

מה צריך להיות? - אמר אותו גדול, אם האדם נופל הוא לא צריך לחפש למטה את הסיבה למה הוא נפל, אלא הוא צריך להסתכל למעלה, ושם לחפש למה הוא נפל. מפני שלא הבננה גרמה לך ליפול, והראיה היא שהרבה אנשים הלכו כאן לפניך ולא נפלו, אז למה דווקא אתה החלקת? אלא על כרחך, כי 'אין אדם נוקף אצבעו מלמטה עד שמכריזין עליו מלמעלה'. היה איזה חשבון, היתה עליך איזו תביעה או שהיה מגיע לך מפאת מה יסורין, ולכן בהשגחה פרטית מדוקדקת ומיוחדת בא לך הענין הזה.

זה דבר פשוט וברור לנו שאין מקרה בעולם כלל וכל פרט ופרט שקורה בחיינו, אפילו השולי והקטן ביותר, הוא בהשגחה פרטית. באמת היו כאלו פילוסופים קדמונים שהכחישו את זה לפי דעתם המשובשת, וטענו שהכל זה 'מקרים'. הכל בדרך הטבע. אבל גם הם הודו, ש'המקרה לא יתמיד'. מקרה יכול לקרות פעם אחת או פעמיים, אבל אם אתה רואה מקרה שחוזר על עצמו, פעם אחר פעם, שוב ושוב, על כרחך שיש כאן משהו שמימי. כי 'המקרה לא יתמיד'.

נגלות יד ה' על מצוות השמיטה בדור האחרון

במה דברים אמורים? - יש ספר שנקרא 'בית רידב"ז' שחיברו הגאון הגדול רבי יעקב דוד בן זאב, רבה של צפת לפני כשלושה דורות, לפני כמאה שנה. את הספר הזה הוא חיבר על ענין מצוות השמיטה, ושם הוא מספר ממה שראה בעיניו מה שקרה כשלא השגיחו בדבר השמיטה כמו שצריך.

וכך הוא מונה ומספר (בהקדמת הספר) את האסונות שהיו בזמן ההוא, לפני כמאה שנה, בשנות השמיטה מחמת שלא שמרו את השמיטה כמו שצריך: בשמיטה הראשונה, בשנת תרמ"ט, בא חגב וארבה וכלה את תבואת הארץ. בשנת תרנ"ז, השמיטה השנייה [מפני שביטלו את השמיטה של תרנ"ו], באה מכת עכברים וכלתה את כל תבואת הארץ. בשנת תרס"ג, השמיטה השלישית, חלו ישראל במגפת כולירע בר מינן והוכו במכת דבר. בחילול השמיטה הרביעית של שנת תר"ע, רוב הגרנות של ישראל נשרף, עד כדי כך, שיושבי הארץ הערביים היו אומרים שמרגע זה שהתחילו היהודים לעבוד בקרקעות נכנסה המארה והקללה בארץ.

למה כל זה? מפני שלא השגיחו ישראל על מצוות השביעית כמו שצריך. וזה היה לפני כמאה שנה, אבל אפילו בתקופה שלנו, ראינו בעינינו את אותו הדבר. מי שזוכר, בשנת תשל"ג, שנת שמיטה, היתה מכת קרה. כל האילנות קפאו, והתקלקלו התבואות והפירות. ובמוצאי שנת תשל"ג, בשנת תשל"ד, היתה מלחמת יום הכיפורים. בשנת תשל"ט היתה עוד שמיטה, ואז בצורת קשה פקדה את ארץ ישראל, ויותר ממאתים אלף דונם אדמה שזרעו

הלך לאיבוד, כמו שראיתי שסיפרו. כל אותו הכסף שחשבו להרוויח על ידי הזריעה באיסור בשנת השמיטה, הכל הלך לאיבוד.

עכשיו אנחנו גם כן נמצאים בערב שנת שמיטה, והנה לדאבוננו הרב גם כן יש לנו את מכת המים. כבר הרבה שנים שלא היה בארץ ישראל כדבר הזה, שיהיה מחסור חמור כל כך במים וירצו לעשות קיצוצים והקצבות כמה מים יהיה לכל אחד.

ואם אנחנו רואים איך בכל שמיטה, פקד את ישראל מכה קשה, אנחנו מוכרחים להתעורר. הלא המקרה לא יתמיד! לכן וודאי עלינו להתחזק במסירות נפש ולהיות 'גיבורי כח', לשמור את הלכות השמיטה כדבעי.

אינו דומה המצב שלנו למה שהיה בעבר. דודי מרן ראש הישיבה רבי יהוה צדקה זצ"ל רגיל לומר, וכי אתם יודעים איך היתה נראית את השמיטה בדור הקודם? בשנת תשי"ב היתה שמיטה כאן בארץ, ואנחנו עמדנו בתור בשביל צנן אחד! מדוע? כי היה קושי להשיג פירות כשרים ללא פקפוק, ועד שמצאו קרקעות של נכרים וכדומה שהיה אפשר לאכול את הפירות בלי חשש, היה טורח מרובה. לכן היו עומדים בתור ומחכים לקבל צנן אחד או בצל אחד, ולא יותר. לא נתנו לאנשים לקחת יותר, מחמת החוסר הגדול.

היום ברוך ה' אין מחסור. אדרבה, יש שפע גדול בפירות שאין עליהם פקפוק. אלא מאי? הם עולים קצת יותר יקר. אז מה?! הרי אם יגידו לאדם בא תקח פירות סוג ג' או סוג ד', הוא יכעס. הוא יגיד לך מה זה הפירות האלו, הם ראויים למאכל בהמה ולא לאכילת אדם! הרי לא מספיק שהבטן תשבע, אלא אני רוצה שגם העין תשבע, שהפירות יהיו טובים למראה. ואיך זה ייתכן שעל הנשמה שלו אדם לא דואג? למה לא תדקדק שיהיו לך פירות סוג א' מצד הכשרות שלהם? שיהיו ללא פקפוק וחששות?

הרבה פקפוקים וחששות יש בפירות בשביעית, ואדם צריך להמנע מלהכניס את עצמו לכל הספיקות והחששות. והגם ששביעית בזמן הזה מדרבנן, אך מה בכך? הלא גם בשר עוף בחלב הוא מדרבנן, ואף אחד לא יסכים לאכול בשר עוף בחלב הגם שהוא איסור דרבנן.

הרב של קוממיות שהיה גאון וצדיק מופלג, מספר שאלו שהחליטו לשמור את מצוות השמיטה במסירות נפש, וכמו שראינו בדברי המדרש שלקיום המצוה הזו צריך גבורה עילאית שכן אדם רואה איך כל פועל כפיו הולך לכאורה לאיבוד, ולראות יום יום את מתו לפניו זה לא קל. אך אלו שכן החליטו לשמור על השמיטה בכל הכח, מספר רבה של קוממיות, ראינו בהם בעינינו את הבטחת הבורא יתברך שתשרה הברכה במעשה ידיהם.

והוא מספר שבאחת השמיטות שהיו היתה מכת חגבים וארבה בארץ. כל הנגב היה מוצף בחגבים, שעשו שמות בשדות והכרמים, וכילו את כל השדות ולא השאירו אחריהם

שריד ופליט. מקום אחד היה ולשם הארבה לא הגיע. היכן? – מושב קוממיות. על קוממיות פסח הארבה, כאילו היה להם ציווי מאת הבורא, לקוממיות אין לכם רשות להכנס.

עוד סיפר רבה של קוממיות, אחרי השביעית, היינו צריכים להשיג זרעים משנה שישית לזרוע, אך לא השגנו מהשנה השישית אלא זרעים מתולעים וגרועים. לא היתה לנו ברירה וזרענו אותם, וכל מי ששמע שזרענו את הזרעים האלו לגלג וצחק, וכי פירות ותבואה יגדלו לכם מהזרעים האלו? אולי תולעים יגדלו לכם... אבל מה היה בסוף? – גדלה תבואה פי שלוש ממה שהיה גדל בדרך כלל, עד שאנשי הסוכנות עמדו והשתוממו איך קרה כדבר הזה.

וכך הוא מספר עוד עובדות רבות ונפלאות, כיצד ראו בחוש את הבטחת ה' יתברך 'וציויתי את ברכתי'. הראו לי לפני איזה זמן בעיתון חרדי, עובדה מעניינת שהיתה ביהודי שגר במושב שסמוך לירושלים. הוא החליט לקבל על עצמו, שבשנה הנוכחית שנת שש, הוא יעבוד בשדה, אבל בשנה הבאה, שנת השמיטה - הוא לא עובד בשדה ויהי מה. והוא מספר על עצמו איך ראה שבשנה הזו הקרקע נתנה את יכולה פי שלש מהרגיל בכל שנה.

אין ספק, זהו נסיון גדול. הרי לכן ראינו ששומרי שביעית הם הם ה'גיבורי כח'. אבל באמת, וכי לא כל החיים שלנו הם נסיון? כל החיים שלנו מלאים בנסיונות, ואנחנו שמחים בהם ומשתדלים לעמוד בהם. יש בני אדם שמתאווים להיות בני נח. למה? - קשה להם תרי"ג מצוות, אז הם רוצים שיהיה להם רק שבע... כשהוא מברך בבוקר 'שלא עשני גוי', הוא אומר את זה במנגינה של קינות תשעה באב... חבל שאני לא גוי, הייתי יכול לעשות מה שאני רוצה. אבל חלילה! נכון, אמנם יש תרי"ג מצוות ולפעמים זה קשה, אבל בזה אתה נבחן! בזה אתה מתגדל ומתרומם!

כך אמרו רבותינו במכילתא (פרשת יתרו, וביקרא רבה לב, א) 'מה לך שאתה יוצא להצלב על שמלתי את בני ומה לך שאתה יוצא להשרף על שנענעתי לולב', כך היה אז בדור ההוא בזמן הרומאים, שלא נתנו הרשעים לישראל לקיים שום מצוה. הם חרשו את ירושלים וזרעו אותה מלח כדי שלא יישאר כלום מקדושת הארץ ויישכח הכל. ומי שקיים מצוה, אחד שהיה מל את בנו, היו מוציאים אותו לצליבה. חבירו שהיה מנענע לולב ונתפס, היו מוציאים אותו לשריפה. וכי זה קל? זה נסיון קשה! ועם כל זה ישראל עמדו בזה! ישראל הם עם קשה עורף, ועומדים בגבורה בנסיונות ומקיימים את המצוות גם כשקשה.

יש אחד ששומר ומדקדק רק במצוות הקלות. כמו ששמעתי על אחד שיש לו מצוה אחת שהוא מדקדק בה עד קצה האחרון, לא מוותר בה על קוצו של יו"ד. איזו מצוה? – עונג שבת. בזה הוא חד בדרא, כל השבת הוא יושב ואוכל פיסטוקים ובוטנים ועוד ועוד. ובשינה גם כן הוא מהדר, וכשמגיע שעות קיץ הוא מוסיף עוד שעה שינה לעונג שבת, ואומר שמקיים

בזה גם תוספת שבת... בזה אתה נמדד? זו החכמה? לשבת ולזלול? בא ונראה אותך אם באמת אתה גבור במצוות שהתורה אמרה עליהם שצריך להיות גבור בהם! שם תמסור את הנפש! ואם אכן כך תעשה, אם במצוות שצריך להם את גבורת הלב תתאמץ ותשתדל – מחלקך יהיה חלקי, כמו שאמר רבי יוסי לרבי חנינא.

אין אדם מעני מן הצדקה ומן המצוות

הרמב"ם כותב (מתנות עניים פ"י ה"ב): **אין אדם מעני מן הצדקה ואין דבר רע או נזק מתגלגל על ידה, שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום.** שלום זה מלשון שלימות, כלומר, מעשה הצדקה כולל בתוכו את כל הטוב. וזה לא דווקא בצדקה, אלא בכל מצוה ומצוה זה כך. אין מציאות כזו שאדם יהיה נפסד ממצוה, וכבר הזכרנו פעמים הרבה לשון חז"ל במדרש דברים רבה (פ"ד ס"ה): "אמר הקב"ה שמעו לי, שאין אדם שומע לי ומפסיד". וגם באותם מצוות שהנסיון בהם גדול וצריכים בהם את הגבורה, מובטח לאדם שיהיה לו רק טוב מקיום המצוה. אדם ששומר שבת בכל הדקדוקים, יהיה בטוח שרק ברכה תצא לו מזה. ובפרט שבת ש'היא מקור הברכה', וכן על זה הדרך. גם בענין השמיטה זה כך. אל לו לאדם להיות נשמע לדברי היצר שאומר לו, הנה תראה, פירות אלו עולים יקר יותר ואתה דחוק בממון, וכיוצא בזה. כל זה הבל ורעות רוח, ושום נזק לא ייגרם לאדם מהקפדה על המצוות כדבעי.

וזה הרי מה שמלמדת אותנו מצוות השמיטה, שהפרנסה של האדם לא תלויה באדם ובמעשיו אלא הכל בא מאת הבורא. זה טעם המצוה כמו שהבאנו מדברי החינוך, להראות לאדם, הנה, לך תשבות ואל תגע בשדה, ותראה איך תקבל יבול פי שלוש. איך ייתכן? איך פתאום יהיה יבול פי שלוש? אתה לא מבין את זה בשכל. אבל זה בדיוק הענין, הפרנסה שלך לא הולכת לפי השכל, אלא לפי רצון ה' יתברך.

סיפרו מעשה באדמו"ר אחד שרצה לחנך את התלמידים שלו באמונה אמיתית. הודיע שיבואו כולם, אחד מהם לא יהיה נעדר. נקבצו ובאו כל החסידים. אמר להם האדמו"ר, תראו, אני מצווה עליכם דבר, ואוי לו למי שלא יקיים את דברי. כולם נפחדו ונבהלו, הרי גם כך תמיד היו עושים כל מה שאמר להם האדמו"ר, גם אם לא איים, כל שכן עכשיו שמאיים.

אמר להם האדמו"ר, אני רוצה שכל אחד ילך לביתו, יקח דף ונייר, ויחלק אותו לשתי טורים. בטור אחד יכתוב את כל ההכנסות החודשיות שיש לו, ובטור השני יכתוב את כל ההוצאות שיש לו. ואחר כך, כשתגמרו לערוך את החשבון הזה, תביאו לי אותו. אבל זאת אני מבקש, שזה לא יהיה דיווח כוזב כמו שמגישים למס הכנסה, אלא דיווח אמיתי שכל הכנסה וכל הוצאה כתובה שם.

כיוון שכך אמר להם האדמו"ר ועוד איים עליהם שהם חייבים לעשות את זה ואם לא אוי ואבוי להם, הלכו כל אחד לביתו והתחילו לערוך חשבונות. כמה קיבלו מכאן וכמה הכניסו משם, וכן בטור השני כתבו כמה הוצאות הוציאו על זה ועל זה, עד שהשלימו את המלאכה וחזרו אל האדמו"ר והביאו לו את כל הרשימות של ההוצאות וההכנסות.

לקח האדמו"ר את הרשימות, והראה להם איך לכולם ההוצאות גדולות יותר מההכנסות. שאל אותם האדמו"ר, הנה הבאתם לי פה דיווח מדוייק, ואתם רואים שההוצאות גדולות יותר מההכנסות, אז איך אתם חיים? ממה אתה מתפרנסים? - אף אחד לא ידע לענות.

אמר להם האדמו"ר, הנה לכם, תראו איך שכל הקיום של האדם הוא בדרך נס. אדם חושב שהוא מפרנס את עצמו, הוא טורח מכאן וטורח משם, ולא יודע ולא מרגיש שבאמת גם אחרי כל הטרחה המרובה שלו אין לו די לפרנסתו, אם לא שהקב"ה עושה אתו ניסים וזן אותו. וכל אחד שישב ויעשה כאלו רשימות מדוקדקות של הוצאות והכנסות, יראה שהרבה פעמים ההוצאות היו גדולות מההכנסות והוא חי בדרך נס.

כשהיה היוקר מאמיר, היו הרבה אנשים אומרים, 'מה נעשה, המוצר הזה התייקר והמוצר ההוא התייקר, איך נגמור את החודש?' אבל באמת, הפליאה שצריכה להיות לאנשים היא לא איך נגמור את החודש, אלא איך גמרת את החודש שעבר! בזה אתה צריך להתבונן! הרי כבר בחודש שעבר היו התייקרויות, וגם בחודש שקדם לו, וגם אז אמרת איך נגמור את החודש, ואיך באמת גמרת? אלא מאי? - מפתח הפרנסה בידו של הקב"ה, וכמו שהוא מחייה אותך בכל רגע ורגע, הוא גם יפרנס אותך. אתה לא צריך לדאוג, ואתה לא צריך להכנס לנעליים של הבורא יתברך. הוא ידע איך לנהל את העסק שלו היטב היטב.

החפץ חיים כך היה אומר: יש אנשים פשוטים, שתמיד יש להם עצות לבורא יתברך. הם אומרים להקב"ה, רבון העולמים, אם היית מתייעץ אתי, הייתי יכול לתת לך כמה עצות טובות איך לנהל את הדברים. אמר החפץ חיים, למה הדבר דומה, לרכבת שנוסעת במהירות, כשהקטר סוחב אחריו שלשים קרונות. כשהגיעו למעלה ההר, הקטר החל מזדחל לאיטו במסילה העולה בהר, תוך שהוא סוחב אחריו בקושי את הקרונות. בתוך אחד הקרונות ישב אחד מהנוסעים, והוא הרגיש שפתאום הרכבת האטה את המהירות. אמר לעצמו, למה לנסוע כל כך לאט? קשה לרכבת? אני אעזור לה! ואז הוא מתחיל לדחוף מבפנים את הרכבת כדי שתסע מהר יותר.

אם היינו רואים אחד כזה, היינו אומרים שהוא טעון אשפוז מיד... אתה תקדם את הרכבת שתסע יותר מהר כשאתה יושב בתוכה?! - אנחנו גם כן ככה. אנחנו נמצאים בתוך הרכבת, והקב"ה הוא זה שמוכיל אותנו. אל לך לחבל תחבולות ולדאוג את העתיד ולחשוב

על פתרונות. לך ישר, ו'הולך בתם הולך בטח' (משלי י, ט). ומי ששומר תורה ומצוות כמו שצריך, חייו יהיו מאושרים בשני עולמות, כמו שרואים את זה בחוש, שמי שהולך ביושר ומדקדק לקיים תורה ומצוות כמו שצריך, טוב לו לא רק בעולם הבא אלא גם בעולם הזה הקב"ה דואג שיהיו חייו מאושרים וטובים.

ובפרט בדור שלנו שיש סכנה עצומה מהרחוב, ויש הרבה מקטרגים ומפריעים ממינים שונים, והאדם צריך להאבק ממש כדי להשאר קשור בתורה ומצוות, ובודאי ששכרו אתו ופעולתו לפניו ולפום צערא אגרא.

איזהו חסיד המתחסד עם קונו

מכל מקום, זה מה שמוטל עלינו בעת הזאת, ערב שנת השביעית. אין להקל ראש בדברים הללו. סבא זצ"ל זיע"א בכף החיים בסוף הלכות נטילת ידיים (סימן קנח) מביא שיש נוהגים להקל בנטילת ידיים בדבר שטיבולו במשקה. כידוע, דבר שטיבולו במשקה מאחד משבעת המשקין י"ד שח"ט ד"ם, אסור לאכול אותו לח אם לא שנוטל ידיים לפני כן. ולדעת רוב הראשונים הנטילה הזו היא נטילת ידיים גמורה ואף טעונה ברכה כמו נטילת ידיים לפת, ואדם מחוייב ללכת ארבע מיל בשביל זה.

אנחנו לא נוהגים לברך על הנטילה הזו, מפני שיש אומרים שאין לברך על הברכה הזו וספק ברכות להקל.

מכל מקום, כותב סבא, יש הרבה שמקילים בנטילה הזו, ואין להם על מה לסמוך. הוא מביא הרבה פוסקים, כגון המטה יוסף שהחמיר מאד ואמר שזוה בגדר המזלזל בנטילת ידיים שעונשו ידוע (ברכות יט.) ועוד. וכותב הכף החיים, כי ידוע מה שמובא מרבתינו שכל אדם בכל שנה ושנה אחרי פטירתו יש לו עליה בגן עדן ממדרגה למדרגה שזוכה בה לעידונים וכיסופים ושכר רוחני נשגב למעלה ולמעלה יותר ויותר. אנחנו אנשי חומר שמוקפים בחמשה חושים גשמיים, וקשה לנו להבין מהו שכר רוחני שהנשמה מתעדת ומתענגת על זיו העליון. אבל זאת אנחנו יודעים בבירור, שהענוג הרוחני שיש בגן עדן הוא למעלה מכל תענוג שאנחנו יכולים לדמיין ולתאר. לכן אדם צריך להחמיר, כי בכל פעם שאדם עולה ממדרגה למדרגה, יש לו שוב חשבון חדש. בשנה הראשונה דנו אותו על עבירות חמורות, ואחרי זה דנים אותו על עבירות קלות ואחרי זה דנים אותו על דברים דקים ופרטים קלים שחיסר בעבודת ה' יתברך, ואם ימצא שזלזל בחומרות שצריך להחמיר בהם לא יצא זכאי בדין ולא יוכל לעלות הלאה למדרגה עליונה יותר.

לכן צריך להחמיר לצאת ידי חובת כולם. וכאן כותב סבא את הדבר הבא: וזה כלל גדול, כל אשר נפשו זכה, הנפש שלו נקיה ומצוחצחת, תאבה נפשו ללכת אחר דעת המחמירים,

וכל אשר אין נפשו זכה, תאבה נפשו ללכת אחר דעת המקילים. וסימנך - בתר עניא אזלא עניותא. מי שהוא עני הולך אחרי העניות והעניות הולכת אחריו. אבל אחד כזה שאוהב מצוות ומחבב אותם, יקר לו כל פירור במצוה, כל הנהגה טובה וכל ענין של חסידות. ומה היא חסידות? איזה הוא חסיד? חסיד הוא לא מי שנוסע בכל שני וחמישי להשתטח על קברי הצדיקים, והוא חושב שזה עיקר היהדות. לא זהו העיקר. בארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, לא כתוב 'סע למירון' או 'סע לחברון'.

איזהו חסיד? – המתחסד עם קונו. מי שמקיים את המצוות עם יותר לב ועם יותר רצון לעשות נחת רוח לבורא יתברך. זה הוא החסיד. וכמו שהאריך לבאר רבינו הרמח"ל זצ"ל בספר מסילת ישרים (בפרקי החסידות), וראה גם בהקדמתו לספרו זה 'מסילת ישרים'. **בעבודת ה'** יתברך, יש שני מהלכים. יש מהלך של 'עבד', ויש מהלך של 'בן'. העבד עושה מה שאומרים לו. אם מצווים אותך לעשות כך - יעשה, יצוו אותך אחרת - יעשה, אבל אם לא יצוו אותך בכלל, לא יעשה דבר, וישב בטל. זהו עבד. אבל הבן שאוהב את אביו לא צריך שיתנו לו פקודות וציוויים, אלא אפילו ברמיזה או דיבור כל דהו הוא כבר עושה את החשבון, מה אני יכול לעשות לכבוד אבא שלי. ככתוב בספר מסילת ישרים (פרק י"ח), עיין שם מתק לשונו, זיע"א.

אם אבא בא בימות החורף לבן שלו ואומר לו משפט קטן, בני, קר כאן בחדר. מה יעשה הבן? מיד כשהוא שומע את זה הוא ישתדל לעשות הכל כדי שלאבא שלו יהיה חם. דבר ראשון הוא יסגור את החלון, אחרי זה הוא יכין לו כוס תה, ואם צריך הוא גם יביא לו שמיכה וידליק לו את התנור. למה כל זה? אבא אמר לי שקר לו, ואני רוצה שיהיה לו נעים. אבל עבד שהאדון יאמר לו 'קר כאן בחדר', יענה לו, 'נכון, אתה צודק, באמת קר כאן. גם לי קר'... הוא לא שמע ציווי, אז הוא לא עושה כלום.

אנחנו אסור לנו להיות עבדים. 'בנים אתם לה' אלהיכם', אנחנו צריכים להיות בגדר של בנים, שברמיזה בעלמא משמיי שמים, נעשה מה שרוצים מאתנו. וכאן בענינים הללו של שמיטה, שאנחנו יודעים ורואים מה רצון ה' יתברך, עלינו לעשות את זה בכל לב ונפש כדי לעשות נחת רוח לבורא יתברך, וה' יהיה בעזרנו לקיים את מצוות השמיטה כהלכתה וכל מצוות השי"ת באהבה אכי"ר.

חידו"ת לפרשת בהר

א. בענין השתוות שביעית לעבודה זרה

ויקרא (כ"ה א'): וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר, דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם ושבתה הארץ שבת לה', שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר כרמך ואספת את בואתה, ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה', שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר, את ספיה קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצר שנת שבתון יהיה לארץ".

גיטין (נ"ד א'): "שאני אתריה דרבי יהודה דחמירא להו שביעית, ההוא דאמר ליה לחבריה דייר בן דיירתא (גר בן גיורת, רש"י). אמר ליה אנא לא אכלי פירי דשביעית כוותך".

ולכאורה הדברים תמוהים ואינם מובנים, דמה תשובה השיבו הגר לאותו אחד שהוא אינו אוכל פירות שביעית כמותו, בשלמא אם היה משיב ואומר לו בוש והכלם על שאתה מאנה גר בדברים ועון חמור ופלילי הוא (כבבא מציעא נ"ח ב' ונ"ט ב') וכל כיוצא בזה, ניחא, אבל לכאורה הוא השיבו שלא ממין הטענה כלל, והוא תימה.

ובס"ד נראה לי לפרש עם אומרם בכמה מקומות על חומר עון שביעית: "בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית, אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף מוכר את מטלטליו וכו', מוכר את שדותיו וכו', מוכר את בתו, לסוף מוכר את עצמו לעבודה זרה עצמה", כאומרם בתוספתא דמסכת ערכין (פ"ה ה"ד), והובאה ברייתא זו בבבלי קידושין (כ' סע"א) וש"נ.

חזינן שבעוונה של שביעית יוצא היהודי מכלל ומשם יהודי, ונהיה מחובר לעבודה זרה, והיינו דאמר לו אותו גר למביישו אמנם נכון שאני גר בן גיורת, אבל אני בא מכלל גוי ונכנס לכלל ישראל, מה שאין כן אתה, שאתה נכשל בעון שביעית, הרי בזה אתה יוצא מכלל ישראל ונכנס לכלל גוי, וכאמור, ותשובה נצחת השיבו ודוק היטב. [ולקמן הבאנו עוד הסבר בזה].

וביאור הדברים נראה לי בס"ד דענין עבודה זרה היינו שחושב האדם שיש עוד כח נפרד זולת הבורא ב"ה שאותו כח בעל יכולת לעוזרו ולהושיעו וכיוצא, ומשעבד עצמו אליו ועובד אותו, והיינו עבודה זרה, כי זולת הבורא ב"ה אין שום כח אחר והוא ב"ה האלהים ואלהי האלהים, שר ומושל ותקיף בעל היכולת ובעל הכוחות כולם, כלשון רבינו הטור או"ח (סימן ה'), ועיין בדברי קדשו של רבינו הגדול אביר הרועים מרנא ורבנא הגאון רבי חיים מוואלוז'ין זצ"ל בספרו הקדוש נפש החיים (שער א' פרק ב' ואילך) וצרף לכאן. [ובמקומו כתבנו למצוא מקור לדברי רבינו הטור בהגדרת שם אלהים, בדברות חז"ל במדרש רבה (פרשת יתרו) ובמדרש דברים רבה ואכמ"ל].

והנבשל בעון שביעית דהיינו האוכל פירות שביעית ועושה מלאכה בפירות שביעית, ואין צריך לומר העובד בשביעית חורש וזורע וכו' דחמיר טפי (רש"י סוכה מ' ב'), מראה בעליל שאינו מאמין בחי החיים ובחי העולמים ית"ש שהוא זן ומפרנס לכל ובידו הכל ומידו הכל, והוא וראה לנכון לדאוג לעצמו, וחושב שיש כח אחר זולת הבורא ב"ה שיפרנסנו, וזה עצמו עון עבודה זרה ודוק היטב.

וראה נא ראה דברות קודשו של הנביא ירמיה ע"ה באומרו: "כה אמר ה' ארור הגבר אשר יטח באדם ושם בשר זרועו ומן ה' יסור לבו" (י"ז ה'), ופירש רש"י: "ארור הגבר אשר יטח באדם בחרישו וקצירו לומר אזרע בשביעית ואוכל, ומן ה' יסור לבו שהבטיחו וציותי את ברכתי לכם, כך שמעתי", ועיין מדרש תנחומא (תזריע סימן ט) ע"ש.

הרי שעל העובד בשביעית אמר קרא שמן ה' יסור לבו, וכבר הודיענו האל ב"ה בתורתו: "וסרתם - ועבדתם אלהים אחרים" (דברים י"א ט"ז), הרי כשסר מן הבורא ותורתו, כבר דבוק בעבודה זרה (וכדרכתם בספרי שם הובא בפירוש רש"י שם), והיינו דהעושה מלאכה בשביעית, ואפילו הנכשל רק באבקה של שביעית, כבר יוצא משם ישראל ונדבק בעבודה זרה ודוק היטב. [ובס"ד לקמן הראנו שבדברים הרבה שוו שביעית ועבודה זרה ע"ש].

ודע דרש"י במסכת קידושין שם פירש: "זה הנמכר לעבודה זרה עצמה, לחטוב עצים ושאר צרכיה ולא לשם אלהות", וכן בבבא קמא (ק"ג ב) כתב רש"י ז"ל: "לעבודה זרה עצמה לחטוב עצים ולשאוב מים", ולכאורה יש להבין מדוע מיאן רש"י ז"ל לפרש כפשט הלשון דנמכר לעבודה זרה עצמה, היינו **שהוא יהיה נעבד כאלהות**, ומי לא מצינו כזאת שהיו עובדים לאדם כאומרם בסנהדרין (ס"א ב) "נעבד כהמן דאיהו גופיה עבודה זרה", וזו ההשפלה היותר גדולה שיכולה להיות ועיין לרש"י ז"ל בפירוש התורה בראשית (מ"ז כ"ט סד"ה אל נא) ובחיבורי זכות יצחק ח"ב (סימן ה') ע"ש, והוא דקדוק נכון.

ונראה לי בס"ד דרש"י ז"ל נייך מלפרש כן כיון דבמקור הדברים דהיינו בתוספתא דערכין שם כתוב ולבסוף נעשה **כומר** לעבודה זרה, וכן בערכין (ל' ב) כשהביא התלמוד דברי התוספתא הזאת כתוב שם: "**משרת** לעבודה זרה" ודוק.

ובהאי ענינא דעבודה זרה ושביעית יש לנו להוסיף בה דברים, והנני להקדים ולהביא בזה דברות קדשו של הגאון הגדול שר התורה רבי יוסף ענגיל ז"ל, והוא, דהנה אמרו רז"ל בירושלמי תענית (פ"ב ה"א): "תני כשם שמתריעין עליהם (על צמחים ששינו) בשאר שני שבוע, כך מתריעין עליהם בשביעית מפני פרנסת אחרים. מהו מפני פרנסת אחרים, חברייא אמרי מפני פרנסת גויים, רבי זירא אומר מפני פרנסת חשודים". (החשודים לאכול פירות שביעית ולעשות עבודת קרקע בשביעית. קרבן העדה).

והגאון המובהק רבי יוסף ענגיל ז"ל בספרו בית האוצר (מערכת א' אות נ"ב) עמד בדברי הירושלמי הללו, דבשלמא לדעת חברייא דקאי אגויים מובן בפשיטות לישנא דמפני פרנסת **אחרים** דהכוונה לגויים, דאכן בלשון חכמים גויים נקראים אחרים, וצייין שם (בר"ה אחרים) להרבה מאד מקומות שגויים נקראים אחרים, מה שאין כן לרבי זירא דסבירא ליה דקאי אחרים על שביעית, צריך להבין מדוע קרו להו בשם **אחרים**, והוא דקדוק אמיתי.

וביאר בבית האוצר שם לפי מה שהוכיח שם באריכות שהמחלל את שבת קודש נקרא **אחר**, כאומרם בחגיגה (ט"ו א') גבי רבי אלישע בן אבויה: "נפק אשכח זונה תבעה, אמרה ליה ולא אלישע בן אבויה אתה, עקר פוגלא ממישרא בשבת ויהב לה, אמרה **אחר** הוא" ע"ש, ולפי זה אתא שפיר בפשיטות שהרי שנינו בתורת כהנים (פרשת בהר פ"א ה"א): "שבת לה' כשם שנאמר

בשבת בראשית שבת לה', כך נאמר בשביעית שבת לה". הרי דשביעית אתקש לשבת, וענינו ענין שבת, ועל כן שפיר כי היכי דמחלל שבת נקרא אחר וכו"ל, הכא נמי מחללי שביעית נקראים בשם אחרים". [נדע דבמקומו ביארנו בארוכה בס"ד דשורשי חטאי אלישע בן אבויה, הן הם שרשי העבירות שעליהם גזרו היונים נגד ישראל בזמן בית חשמונאים, ועיין בחיבורי קונטרס חוקי רצונך, ואכמ"ל].

ולאמור דחלול שביעית חשוב יציאה מכלל שם ישראל שהרי מחלל שביעית נקרא בשם אחרים דהוא תואר גויים, ביאר שם הגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל דברי התלמוד בגיטין (נ"ד א') דלעיל: "ההוא דאמר ליה לחבריה דייר בן דיירתא (גר בן גיורת). אמר ליה אנא לא אכלי פירי דשביעית כוותך". והדברים תמוהים ואינם מובנים דמה תשובה השיבו הגר שהוא אינו אוכל פירות שביעית וכו"ל.

ולפי זה מובנים דברי התלמוד כמין חומר, כי לעומת מה שגינה אותו חבירו וזלזל בו בקראו בן גר בן גיורת ואינו ישראלי מבטן ומלידה, הנה הוא השיב לו כי הוא על כל פנים גר, מה שאין כן אתה המגנה שאתה אוכל פירות שביעית שיצאת מענין ישראל ויש לו תואר אחרים כגויים, ואם כן הרי הגר מעולה ממנו, ודוק ונכון בס"ד", עד כאן תורף דברי הגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל, ודברי פי חכם חן, ושפתיים ישק משיב דברים נכוחים. [ואנחנו בעניותינו ביארנו לעיל בסגנון אחר קצת ודוק].

ועוד הוסיף הגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל (שם ד"ה ובענין הירושלמי) וביאר באופן אחר מדוע קרי לחשוד על השביעית בלשון אחרים, משום דמצינו לעבירת שביעית התייחסות והשתוות לחטא עבודה זרה, והוא במדרש אגדת בראשית (פרק י"ג): "מכאן אמרו רבותינו שני דברים מכין לפנייהם ולאחרייהם, עבודה זרה ושביעית, הנוטע בשביעית חייב, הנוטע במוצאי שביעית חייב, כך עבודה זרה מכה לפנייה ואחרייה" וכו'. ע"ש, ומבואר שחכמים ז"ל ייחסו ודימו חטא דשביעית לעבודה זרה, ועל כן בפשיטות יובן הא דהחשודים על שביעית קרויין בשם אחרים, ונכון בס"ד", עד כאן דברי הגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל.

ואחר זמן רב מצאתי לגאון עוזינו רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו נפש חיים (מערכת ש' אות י"א) שהביא גם הוא דברי חז"ל באגדת בראשית דלעיל, והוסיף וכתב: "אותיות מוצאי שביעית שחל במספר קטן [ל"ב] עולה, גימטריא עבדה זרה במספר קטן [ל"ב] לרמוז דשקולין נינהו" ודוק. [מקור דברי מדרש אגדת בראשית מצאתי במדרש נתחומא (לך לך סימן י"ג) ע"ש].

ובעניותי הנני בס"ד להוסיף ולהראות שיש עוד ראיות רבות להשתוות שביעית עם עבודה זרה, וכדלקמיה.

חדא תלמוד ערוך שהשוו דין עבודה זרה ודין שביעית, והוא במסכת עבודה זרה (נ"ד ב') שמבואר שביעית תופסת דמיה כעבודה זרה ע"ש, ועיין במסורת הש"ס שם.

ותו עיין ערכין (ל' ב' ושי"ג): "בוא וראה כמה קשה אבקה של שביעית וכו', עד שמוכר עצמו לשמש לעבודה זרה".

ובתוספתא עבודה זרה (פ"א ה"ג) שנינו: "ארבעה אבקות הן, אבק עבודה זרה, אבק שביעית" וכו'.

ובמסכת שבת (ל"ג א') ואבות (פ"ה מ"ט) אמרו שעל שביעית נענשים בגלות, וכן הוא על עון עבודה זרה וכדאמרו שם ושם, וכן אמרו עוד במדרש תנחומא (כי תצא סימן ג'), ואבות דרבי נתן (פרק ל"ח), וילקוט שמעוני (מלכים ב' רמז רל"ה). [ועיין לקמן סימן ב'].

ובן בכמה מקומות אמרו גבי עבודה זרה יוליך הנאה לים המלח כפסחים (כ"ד א') ועוד הרבה, וממש כזאת אמרו גם גבי שביעית יוליך הנאה לים המלח, כההיא דירושלמי שביעית (פ"ט ה"א) ע"ש.

ועיין קידושין (ג"ה א'): "הווי להו עבודה זרה ושביעית שני כתובים הבאים כאחד", ודוק היטב והבן היטב. [ולא ידעתי מדוע לא הביא בבית האוצר שם לכל הני דוכתי דאיתנין בס"ד].

ואכתוב כאן דבר פלא שהאיר השי"ת עיני וראיתי דרך פעמיים בכל התלמוד מצינו שאמרו לשון: "והך קושיא לית נגר ובר נגר דלפרקונה", אחת היא גבי בעבודה זרה, והשניה גבי בשביעית, וכמבואר להדיא מסכת עבודה זרה (נ"ב ב'), ועם האמור כאן יאירו הדברים, דוק והבן היטב. [מוצאי שבת קדש פרשת נשא, ד' סיון תשמ"א].

ב. בענין חומר עון אי שמירת מצות שמיטה

ויקרא (פרק כ"ו): "אז תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה, ואתם בארץ אויבכם, אז תשבת הארץ והרצת את שבתותיה, כל ימי השמה תשבות את אשר לא שבתה בשבתותיכם בשבתם עליה וגו', והארץ תעזב מהם ותרץ את שבתותיה בהשמה מהם והם ירצו את עונם וגו'.

ובספר דברי הימים ב' (ל"ו י"ז): "ויעל עליהם את מלך כשדים ויהרג בחוריהם בחרב בבית מקדשם, ולא חמל על בחור ובתולה זקן וישיש הכל נתן בידו: וכל כלי בית האלהים הגדולים והקטנים ואוצרות בית ה' ואוצרות המלך ושריו הכל הביא בבל: וישרפו את בית האלהים וינתצו את חומת ירושלים וכל ארמנותיה שרפו באש וכל כלי מחמדיה להשחית: ויגלו השארית מן החרב אל בבל ויהיו לו ולבניו לעבדים עד מלך מלכות פרס: למלאות דבר ה' בפי ירמיהו, עד רצתה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה שבתה למלאות שבעים שנה".

חרי מפורש בתורה הכתובה על ידי משה רבינו ע"ה מפי הגבורה, כי סיבת הגלות היא על אשר לא שמרו שמיטה, ועיין בארוכה בכיבור התורה לרבינו הגדול הרמב"ן ז"ל שם, ובדברי רבינו בחיי ז"ל שם.

ובן בתורה שבעל פה האריכו רבותינו ז"ל במקומות הרבה שסיבת הגלות על אשר לא שמרו שמיטה, זו לשון הספרא שם (בחקתי פ"ו ה"ב): "אז תרצה הארץ את שבתותיה, אני אמרתי לכם שתהו זורעים שש ומשמטים לי אחת, בשביל שתדעו שהארץ שלי היא, ואתם לא עשיתם כן, עימדו וגלו ממנה והיא תשמט מאיליה כל שמיטים שהיא חייבת לי, שנאמר אז תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה תשבות".

ותנן במסכת אבות (פ"ה מ"ט) גלות באה לעולם על עובדי עבודה זרה, ועל גלוי עריות, ועל שפיכות דמים, ועל השמטת הארץ וכו', והדבר מתרבה במוצאי שביעית, מפני פירות

שביעית", ותניא במסכת אבות דרבי נתן (פל"ה ה"ד): "על שמיתת הארץ מנין שבאה גלות שנאמר אז תרצה הארץ את שבתותיה אמר להן הקדוש ברוך הוא הואיל ואין אתם משמיטין אותה היא תשמט אתכם ומספר ירחים שאי אתם משמיטין אותה היא תשמט מאיליה לכך נאמר אז תרצה הארץ כל ימי השמה", וכן הוא בבלי מסכת שבת (ל"ג א'), ובמסכת סנהדרין (ט"ל א'): "אמר הקב"ה לישראל זרעו שש והשמיטו שבע כדי שתדעו שהארץ שלי היא והן לא עשו כן אלא חטאו וגלרו", ועין רש"י שם, ובמדרש תנחומא (בהר ס"א): "אתה מוצא בימי ירמיה בשביל שחללו את השביעית נמכרו לנכרים, שנאמר ויעל עליהם מלך כשדים ויהרוג בחוריהם בחרב בית מקדשם וגו', אמר הקב"ה למשה ראה האיך נמכרין לנכרים בשביל שחללו את השביעית" ועוד עיין שם, ועיין רש"י ויקרא כ"ה י"ח): "וישבתם על הארץ לבטח, שבעון שמיטה ישראל גולים" וכו' ע"ש, ולהפך להפך שבזכות שמיטה נזכה ל"וישבתם על הארץ לבטח" וגו' אמן.

לאור כל זאת שמהסיבות היותר עיקריות שגלו ישראל מארצם ונתרחקו מעל אדמתם, היה בעון ביטול שמירת השמיטה, אם כן אנחנו דור עיקבא דמשיחא, שלהי הגלות, על אחת כמה וכמה יש לנו להתאמץ ולהתעצם בכל לב, בכל נפש, בכל מאד, ובכל כח בקיום מצות שמיטה כהלכה בכל דקדוקיה ופרטותיה בלא שום בקשת קולא כלל.

ואדרבה קיימא לן: "מידת תשובתו לפי מדת משובתו" (לשון החסיד רבינו יונה זצ"ל בשערי תשובה ש"א אות ט"ו ואות מ"ז), ובמה שקלקלנו אנחנו, ומעלו אבותינו, עלינו הבנים החובה מוטלת להשמר להזהר ולקיים עד קצה אחרון, ואם האבות "לא נתנו נפשם על מצות שמיטה, ולכן לא נתקיימה בידם" (כאומרם במכילתא פרשת כי תשא), אנחנו בניהם הקמים תחתם נהיה בני תרבות צדיקים ונתקן הענין, ואיך נהדר בתר קולות בענין יסודי וחמור זה דשמירת השמיטה, אשר היא אם כל ברכה וטובה, ובה תלוי קץ הגאולה וקירוב הישועה לתקן עולם במלכות שדי. **ומה** מאד יש להתאונן ולקונן בקריעת לב, ולצווח מרה ככרוכיה, על אשר עדיין חושבים מדברים ופועלים להשתמש שוב בהיתר המדומה הנקרא "היתר מכירה", לרגל שנת השמיטה הבאה עלינו לטובה לחיים טובים ולשלום היא שנת תשס"א, ולעקור בידיים מצות שביעית, אשר בה תלויה גאולתינו ופדות נפשנו, קירוב הגאולה והתגלות כבוד שמו יתברך בב"א.

ובפרט אנחנו בני ספרד הי"ו שרבותינו עיני העדה גדולי הדור האחרון נ"ע, יצאו חוצץ נגד "היתר" זה וביטלוהו כעפרא דארעא, וכדבר שאין בו ממש ויסוד, וידועים בזה דברות קדשו של גאון עוזינו ונזר תפארתינו מופת הדור אשר משאתו יגורו אלים, מרנא ורבנא רבי שלמה אליעזר אלפנדר זצ"ל אשר דחה מכל וכל בשתי ידיים היתר המכירה, וכמבואר לו באר היטב באורך וברוחב ובעומק בפסק ביטול היתר המכירה הנדפס בספרו שו"ת הסבא קדישא ח"א (סימן כ"ב) עש"ב, ועוד לו שם בשו"ת הסבא קדישא ח"ג (סימן כ"ג) עיין שם וצרף לכאן.

וראיתי לנכון להביא מקצת מדברות קדשו של הדיין המצויין ראב"ד פה עיר הקדש ירושלם ת"ו הגאון המובהק רבי יוסף ידיד הלוי ז"ל בפסק ביטול היתר המכירה הנדפס בראש ספרו שו"ת שארית יוסף ח"ד, אחר שהאריך מאד מאד בביטול היתר המכירה בטענות ממרקות (מדף י"ט עד דף קל"ג), כה כתב שם (דף קכ"ב): "ואנכי הרואה בזה לאחד מאחרוני זמנינו רב גדול בתורה, כמו שיראה המעיין בספרו הנורא, הנקרא בשם ספר שערי רחמים [הוא הגאון רבי רחמים

יוסף פראנקו ז"ל רבה של העיר חברון ת"ו] ושם האריך בענין זה [בהיתר מכירה על מנת לקרן] בסברה ישרה וברורה וכו' ע"ש, והרי ראו תראה איך שהרב הנ"ל מאד ירא וחרד, ולא מצא שום היתר ולא כתב שום הערמה להתיר איסור שביעית וכו'.

איך שיהיה בודאי לא נמצא ולא ימצא שום רב ראשון או אחרון הירא וחרד לדבר ה' שיתיר דבר כזה חלילה, אם ראשונים כמלאכים שהיו תמיד מיראי הוראה בכל ענין אפילו להתיר דבר איסור פרטי שבא במקרה, איך בדור יתום כזה שדעתנו קצרה, נוכל להתיר דבר גדול זה לעקור שורש ודין שביעית מן העולם שלא ישאר שום זכר למצוה זו, ואם לא ישמעו לנו, מוטב יותר להניח אותם שיעברו על איסור שביעית, ולא נאמר להם מותרים לכם.

ובא לידי ספר בית ישראל ובית רידב"ז הנדפס מחדש, ובית ישראל מחברו רב וגאון תלמיד הגר"א ז"ל, ובית רידב"ז הא לידידי נפשי שהיה אוהבי עד לאחת בצפת ת"ו, והוא גאון אמיתי אשר הכרתיו שהיה לו תלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי כמאן דמונח ליה בכיסתיה זיע"א, ושם בהקדמתו כתב להדיא לאסור שביעית בזמן הזה וליכא שום היתר בזה לא על ידי מכירה, ולא על ידי שום תחבולה, וכמה רבנים גדולים וגאוני, חסידים ואנשי מעשה, מגאוני אשכנז המפורסמים אשר היו בדוריני (רובם ככולם זכרים לחיי העולם הבא) עלו בהסכמה אתו ונתנו בקולם קול עוז ובחמה שפוכה על מי שרוצה להתיר [שביעית ע"י היתר מכירה], ובאמת אחרי ראותי דבריהם כגחלי אש דברים היוצאים מן הלב מעירין קדישין הנ"ל, נכנס מאד שמחה בלבי שגם אני זכיתי להיות בר מזליהו דהני רבנותא בדבר הזה [לאסור היתר מכירה דשביעית], וראיתי בספר הנ"ל ובהסכמת הרבנים הגדולים הנ"ל שהם יצאו למלחמת מצוה על מי שסומך להתיר, ולא די שהם מתירים לעצמן למכור בערמה ותחבולה הנ"ל, אלא שרוצים לכונן גם את מי שרוצה לקיים מצות שביעית כתיקונה ואינם מניחים אותו אלא שיעשה כהוראת המתירים, ובאמת דברים הללו לא יאומן כי יסופר, כל כך עזות פנים להחטיא הרבים בשאט נפש ולהכעיס, ובאמת אפילו אם היה אדם ענוותן כהלל הזקן, יתכעס על עוברי עבירה כל כך, ומה נדבר וכו'.

ומתחילה עלה בדעתי להתיר כמו הוראת הרב שמן המור שימכור הקרקע בהחלט לגוי שנה קודם השמיטה וכו', אך אחר ראותי הני רבנן גאוני בתראי ז"ל שאסרו לגמרי, ולא כתבו שום תקון לזה, אלא לקיים דין שמיטה כתיקונה בלתי שום עצה ותחבולה, גם אנכי מבטל דעתי בזה ומסכים שראוי לעשות שנת השמיטה כתיקונה, וגם הרבנים הנ"ל שעשו תקנה הרב שמן המור עשו תקנה לאדם פרטי, אבל להורות תקנה כללית לבטל זכר שביעית דרבנן, בודאי אין מי שיסכים בזה וכו'.

ועיין עוד לרב אחרון גדול בישראל חסידא קדישא ופרישא מרבני ירושלם ת"ו הגדולים, הוא הרב כפי אהרן שכתב קונטרס על שביעית בשם "קדושת שביעית", והאריך שם לבאר דיני שביעית בכדי שידעו מה יעשה ישראל, משמע שמקיימים דיני שביעית בפשיטות ככל חוקותיו וככל משפטיו בלתי שום ערמה ותחבולה כלל ועיקר כי אם כדין תורה ממש, שהרי הרב כפי אהרן לא הזכיר שום דבר מזה לא מיניה ולא מקצתיה, ואם איתא שהיה קשה עליהם לשמור שביעית ואי אפשר לעמוד בזה, ומוכרחים לעשות להם איזה תקנה להתיר, בודאי לא היה הרב שותק מזה לראות אם יש להם תקנה.

הנה נא ערכתי משפט והארכתי בזה ומלכד הראיות העצומות שהבאתי שאי אפשר להתיר [בהיתר מכירה], גם את זה הזכרתי כמה רבוואתא ראשונים ואחרונים שכולם מסכימים באיסור שביעית שאין להקל במכירה על ידי הערמה, ובפרט שהישראלי המוכר עצמו יחזור לעסוק בשדה, לעדור ולזמור ולבצור, הס שלא להזכיר".

עד כאן דברות קדשו של הגאון רבי יוסף ידיד הלוי זצ"ל, היוצאים מלב טהור ומרותח על עקירת מצות שביעית זיע"א.

ומר מחותנינו היקר הגאון המובהק מרביץ תורה לעדרים, רבי עמנואל טולידנו שליט"א בסוף ספרו היקר עוטה אור על מסכת שביעית (דף ע') הדפיס תשובה להלכה בענין ביטול היתר מכירה שקיבל מדודי ראש ישיבת פורת יוסף המעטירה יכב"ץ, מרן גאון ישראל רבי יהודה צדקה זצ"ל והנני להביא קטעים מתשובתו: "כת"ר מפלפל בחכמה על דבר היתר המכירה הנוהגת בזמנינו כאילו יש כאן מכירה, והפלפול אם מותר לישראל לעבוד בה, ולענ"ד אין כאן מכירה כלל וכל זה הערמה ניכרת שאין לה כל תוקף, וכל בר בי רב יודע שמכר כזה אינו חשיב מכר, ואין להאריך בדבר ברור כזה, וכאן כל העולם וגם המוכר וגם הקונה יודעים שכל המכר לא נעשה לשם קנין רק הערמה הניכרת והדברים ברורים וכו', היעלה על הדעת שאם הקונה [הגוי] יתבע את הקרקעות שקנה -היתנו לו, בטח יתנו לו כדור בראש ולא יתנו לו את קרקעות ישראל, האם אין חוכא ואטלולא על כל המכירה הזאת, ודאי שהיתר זה אין לו שום יסוד ולא תועיל כל התחכמות, אלא ודאי מכר כזה בטל מעיקרו", עיין שם כל דברות קדשו בזה זיע"א.

ועוד הנני להביא כאן מה שכתבתי בחיבורי נר יהודה בקונטרס "יהודה יעלה" (דף ל"א) לזכרו של דודי הבלתי נשכח, מרן ראש הישיבה הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל: "כמה וכמה פעמים סיפר לנו בהרחבה על הקשיים המרובים והגדולים שהיו לפני שנות דור בקיום מצות השמיטה כהלכה, שכמעט לא היו מצויים כלל ירקות ופירות "והיינו עומדים בתור עבור בצל אחד רקוב" כלשונו ז"ל, ובוזה היה צריך לפרנס משפחה שלמה אם על בנים עוללים קטנים. ובשמיטת תשי"ב היה הצבור בירושלם ת"ו ניזון כמעט כל השנה רק מחלב ומוצריו ככתוב בספר בית אב וכידוע, ולא זו כמלא הנימא בדבר ולא סמך על שום היתר בדבר, ואדרבה הרעיש מאד שיזהרו בקיום מצוה זו בכל נפש ובכל מאד, ויחוס על נפשו ולא יחוס על ממונו, ראה דבריו החוצבים אש בספרו המופלא קול יהודה (דף קל"א) "מאמר לכבוד שומרי שביעית - גבורי כח עושי דברו", על החובה להתגייס כולנו בשמירת מצות שביעית הן החקלאים והן בני העיר שיבואו לעזרתם, עיין שם בארוכה דברות קדשו, ולא אבה לשמוע כלל וכלל על כל מיני התירים מדומים, ובטל זאת כעפרא דארעא "והוה חוכא ואטלולא" כלשונו שלו, וכמבואר לו באר היטב בתשובתו שבספר היקר עוטה אור (סימן י"ד) ובספרו קול יהודה (שער ההלכה שיעור כ'), ובאזני שמעתי מפה קדשו כמה וכמה פעמים שכך היתה גם דעת רבו המובהק ראש ישיבת פורת יוסף המעטירה גאון עוזינו רבי **עזרא עטייה זצ"ל** שאין לסמוך על ה"היתר מכירה" ואינו כלום ממש, ולא היה מסוגל להבין כלל מה מדמים זמנינו לזמן הדוחק הנורא והאיום של המושבות בארץ לפני כמאה שנה, וראה שם בדברות קדשו".

ובזאת ממש שמעתי הרבה פעמים, מאז דשמיטה דשנת תשל"ג, ממורי ורבי שר התורה והיראה,

עמוד ההוראה, הגאון האמיתי רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל שאין ממש ב"היתר המכירה" המדומה וחלילה וחס לסמוך על זאת, וכבר הוא זצ"ל האריך בנפלאות עוזו תורתו האמיתית ובעוצם תבונתו הטהורה בספרו המופלא "אור לציון" שביעית, בביטול היתר המכירה, עיין שם במבוא שלא הניח פרט אחד מסעיפי היתר המכירה שלא דחאו באמת הבנין והראה שאין בו ממש, ולא הניח שם אבן על אבן מהיתר מכירה זה, ועל כל פרק תקיעה וביטול, ושם (ד"ג ע"א) כתב: "וכמה רעותות יש בהיתר המכירה המערערות את כל היתר המכירה וכו', ואנן סהדי שאפילו יבוא הנכרי ויתן כל ממון שבעולם עבור קרקעות ארץ ישראל, לא יסכימו לכך בעלי הקרקעות, ואין כוונתם באמת למכירה, ונראה הדבר כחוכא ואיטולוא, ואין כאן מכירה כלל", ועוד בדברי קדשו שם (ד"ט ע"ב) העיד וכתב: "וכן דעת מורנו הגאון רבי עזרא עטייה זצ"ל שאין לסמוך על היתר המכירה, והיתה תקופה בישיבה שהיה המצב קשה ולא היה הרבה מה לאכול, ואף על פי כן לא התיר להכניס לישיבה ירקות ממקומות שסומכים על היתר מכירה" עיין שם, ותו לא מיד.

הרי לך עדות נאמנה שעני העדה רבותינו בני ספרד גדולי הדור האחרון ז"ל התנגדו בתוקף רב נגד ההיתר המדומה הנקרא "היתר מכירה", ובפה אחד ודברים אחדים הכתירוהו "חוכא ואיטולוא", ומי רואה כל אלה הגאון החסיד רבי אהרן עזריאל ז"ל, והגאון רבי יוסף רחמים פארנקו ז"ל, [כפי שכתב בשמם בשארית יוסף כנ"ל], והגאון מהרש"א אלפנדרי ז"ל, והגאון רבי יוסף ידיד הלוי ז"ל, והגאון רבי עזרא עטייה ז"ל, והגאון רבי יהודה צדקה ז"ל, והגאון רבי בן ציון אבא שאול ז"ל, זכותם תהא מגן לנו, שבעה קני המנורה הטהורה, אשר כולם דחו מכל וכל היתר מדומה זה, והם אסרו ומי יתיר וז"ב.

ובמו חי עומד לנגד עיני אותו מחזה נורא, שבהיותי בשנת השמיטה תש"מ בביתו של הגאון הצדיק רבי יעקב מוצ'פי זצ"ל והיה מתמרמר ביותר ומפיו לפידים יהלוכו על "היתר" המכירה, איך עלתה כזאת בזמנינו לעקור בידים ולרמוס ברגלים מצות שמיטה החמורה, על ידי היתר מדומה שאין בו ממש, ולעכב גאולתן של ישראל, וכו' וכו', ופתח לפנינו את ספרו של הגאון המפורסם רי"מ עפשטיין זצ"ל ערוך השלחן העתיד (הלכות שמיטה סימן ט"ו סוף אות י') והראה לנו שכה כתב: "מה שהקילו בעוונות הרבים בעת הזאת בישובי ארץ הקודש לעשות בשביעית על פי שטרי מכירה על היסוד שאין זה רק מדרבנן - זהו עלבון תורתנו הקדושה, ועלבון ארץ הקודש להאריך פזורינו, וככתוב בתוכחה, ויד המכונים רק בשם ישראל באמצע, כאשר כבר צווחו על זה גדולי הדור כמבואר בתשובת גיסי הגאון הצדיק מוולאז'ין בחיבורו משיב דבר בקונטרס השמיטה, והוא רחום יכפר עון" עכ"ל, והיה הגאון הנ"ל זצ"ל נוהם במר לבבו וחוזר ומדגיש: "המכונים" ישראל ... "המכונים" ישראל ... הם רק מכונים !!

ופשיטא ופשיטא שגם הגאון הראשון לציון הרב יש"א ברכה ז"ל בעל שמחה לאיש - בזמן שלנו ובמצב תקופתינו לא היה עולה על לבו הטהור כלל ועיקר להתיר, אחר שעתה נשתנו לגמרי כל התנאים מזמנו, שאין הקרקע שייכת למלך, ואין חרפת רעב ופיקוח נפש והריסת הישוב, וכו', וכמו שהראה בעליל והסביר היטב רב אחא גאון רבי ראובן סופר שליט"א בקונטרסו היקר "על איסור המכירה בשביעית" (סימן ג) עיין שם דברים המצודקים בטוב טעם ודעת נאמרים, ועיין

גם במבוא לשו"ת שארית יוסף ידיד ח"ד, ובסוף ספר שמיטה כהלכתה עש"ב, ואין לתלות בו ובחביריו ז"ל בוקי סריקי ח"ו, ולומר דשליחותיהו דרבנן בני ספרד קמאי קא עבדינן, הס מהזכיר לפי תנאי זמנינו, וזה ברור אצל כל חכמי לב יודעי דת ודין מבקשי האמת. [ומר אחי הרה"ג שליט"א בקונטרסו הנ"ל הראה בעליל בכירור אחר ברור בטענות צודקות ובתשובות חלוטות וממרקות, את אפיסתו של "היתר המכירה" בזמנינו, עיין בדבריו הנכונים ותוכח באמת].

ובספר זכור לדוד ח"ב (דף קצ"ג) מובא מה שהיה מספר הרה"ג רבי דוד פרנקל ז"ל המשב"ק אצל רבינו הגדול בעל חזון איש וצלה"ה ואלו דבריו: "בענין ה"היתר מכירה", היה החזון איש חוזר וכופל את דבריו בזה הלשון: "ס'איז א שקר נישט קיין היתר, סאיז נישט קיין היתר נאר א' שקר" [=זה שקר לא היתר, זה לא היתר רק שקר]. ואתה דע לך.

ואחתום מאמרי זה במה שמצאתי בס"ד בדברי הגאון המובהק בהוראה רבי מלכיאל צבי הלוי טננבוים זצ"ל מלומז'ה בשו"ת דברי מלכיאל חלק **שביעי** (סוף סימן מ"ט) שנשאל אודות היתר המכירה של קרקעות ארץ ישראל לישמעאלי, ואחר שהאריך באיסורים שבדבר, סיים וכה כתב: "בנדון דידן נראה עיקר שאין למכור קרקע בארץ ישראל לישמעאליים כדי להערים איסור שביעית, כי יש בזה איסור לא תחנם, ובלאו הכי בעיקר הדבר נלע"ד שכל מי אשר מצפה לישועת ה' במהרה, אין ראוי שיחפש אופני קולות והיתרים בזה, ואני קורא על זה על מה תוכו עוד תוסיפו סרה (ישעיה א' ה'), כי ידוע אשר מפורש בתורה [ויקרא כנ"ל] ובמסכת שבת (ל"ג א') שעיקר הגורם לגלות הוא בשביל ביטול דיני שביעית ע"ש, ולזאת עתה כשרצוננו לעשות איתערותא דלתתא לחונן עפר ארץ הקודש, מוטל עלינו לעשות תשובה על עיקרי החטאים שבשבילם גלינו מארצנו, וידוע מדיני התשובה שצריך להזהר בדבר שחטא אף באופנים המותרים מעיקר הדין, וכגון מלוה בריבית שלא יהיה אף לגוי, ומשחק בקוביא שלא ישחק אף בחינם וכדקיימא לן בסנהדרין (כ"ה ב') ובשלחן ערוך חו"מ (סימן ל"ד), והוא הדין בנדון דידן הרי נצטוונו להתוודות על עוונותינו ועוונות אבותינו ולעשות תשובה עליהם, והתשובה צריכה שנוזהר מעבודת השביעית אף באופן שיש לו איזה היתר, ועל ידי זה נזכה לגאולה אמיתית" עכ"ל"ק. [ומה שכתב שאף במכירה לישמעאלי עוברים בלא תחנם - כן הסכמת רוב ככל גדולי האחרונים נ"ע, ועיין בספר אור לציון שביעית שם (ענף ה'), ובשו"ת שארית יוסף ח"ד הנ"ל (דף מ"ח ואילך), ולגאון רבי אליהו מני ז"ל רבה של חברון ת"ו בספרו מעשה אליהו ח"א (סימן ל') ומה שכתבתי בס"ד בהגהותי שם].

ג. בענין תיקון עון אי שמירת מצות שמיטה

ויקרא (כ"ו מ"ג): "והארץ תעזב מהם, ותרץ את שבתותיה בהשמה מהם, והם ירצו את עונם, יען וביען בשפטי מאסו, ואת חקתי געלה נפשם".

וקדוש ה' רבי חיים ׳ן עטר זצ"ל בכיאורו המופלא אור אור החיים שם כה כתב: "אומר יען וביען, [יובן] על דרך אומרם על מה אבדה הארץ על עזבם את תורת, ואמרו ז"ל דבר זה נשאל לחכמים וכו' עד שבא הקב"ה ופירשו, ויאמר ה' על עזבם את תורת, [נדרים פ"א א'], פירוש השאלה היא שאם ישראל חטאו - ארץ מה חטאה שאבדה, שהיה לו לבעל הדין ליפרע

מהם, ולא תחרב הארץ, וחורבנה היא ביציאת בניה מתוכה, ויבואו בה ערל וטמא שהוא אובדן הארץ, ויאמר ה' על עזבם את תורת, הרי שיציאת ישראל מארץ ישראל היא לסיבת מניעת התורה, כי לצד שאין תורה אין חשק לארץ בישיבתם בה, ועוד מצינו שאמר הכתוב למעלה אז תרצה הארץ את שבתותיה וגו', ותרץ הארץ שבתותיה, הרי כי לסיבת עון השמיטה תאבד הארץ מהם, ומעתה הם שני טעמים ליציאת ישראל מארץ הקדושה.

לזה אמר יען וביען, חזר ופירש מה הם שתי הסיבות, ואמר "במשפטי" מאסו הם השמיטות, ואת "חוקתי" געלה נפשם הוא עסק התורה, כמו שאמר בתחילת הפרשה אם בחקתי תלכו ופירשנו על עסק התורה, וממוצא דבר אתה יודע כי צריכים שתי הסיבות, שאם היו עוסקים בתורה היו מתייסרים באופן אחר, ותתרצה הארץ בביטול השמיטה לצד תועלת התורה הנשמעת בה, ואם היו מקיימים מצות השמיטה הגם שלא היו עוסקים בתורה, היה ה' מיסרם באופן אחר ולא היו גולים, ובהצטרף שניהם יצא הדין להביא אותם בארץ אוביהם שאמר בתחילת הענין. "עכל"ק.

ומבואר באר היטב דשתי סיבות שורשיות יש לגלות עם הקודש מארץ הקודש ולזרותם בארבע פאות, האחת ביטול תורה, והשניה ביטול השמיטה, "ואם היו מקיימים מצות השמיטה הגם שלא היו עוסקים בתורה, היה ה' מיסרם באופן אחר ולא היו גולים", והדברים נוראים למתבונן.

וכבר הבאנו לעיל (בסימן הקודם) דברות קדשו של החסיד רבינו יונה ז"ל ד"מידת תשובתו לפי מדת משובתו", ואם מבקשים אנחנו על גאולת נפשנו וקיבוצנו מבין הגויים, ושיביאנו ב"ה לציון עירו ברנה ולעוברו שכם אחד בלבב שלם ונפש חפצה, אזי מוכרחים אנחנו ביותר להתעצם הן בעסק ועמל התורה, והן בשמירת השמיטה כדבעי בכל הלכותיה ודקדוקיה כדת מה לעשות וכן"ל בפרק ב'.

ואכן כבר לימדונו רבותינו נ"ע על חיוב עסק התורה בעניני השמיטה, ולתועלת המעיינים הע"י, ולהגדלת חשקם והאדרת חפצם בלימוד קדוש זה, הנני להביא בזה קצת מנועם שיח אמרי רבותינו נ"ע.

ואלו דברות קדשו של ראב"ד פה עיה"ק ירושלם ת"ו הגאון המובהק רבי אהרן עזריאל זצ"ל, הרב החסיד דק"ק "בית אל" יכ"ץ פעה"ק, בספרו שו"ת כפי אהרן ח"ב (הלכות שביעית סימן י"א דמ"ו ע"ב): "בהיות השנה הבאה עלינו לחיים טובים ולשלום היא שנת תרל"ד שנת השביעית, אין ספק כי בכלל תקנת משה רבינו ע"ה שתקן לישראל שיהיו קורים הלכות חג בחג, הוא ללמוד בשנה השביעית כל הדינים השייכים אליה, כדי לדעת האסור וההותר, ומזקנים אתבונן שכן הרב המב"ט ז"ל בכמה מתשובותיו כותב כי בכל שנת השמיטה היה לומד דיני שביעית, והיה כותב מה שנתחדש לו בכל שמיטה, וכן הרלב"ח ז"ל כתב פסק ארוך לעמוד על אמיתת שנת השמיטה וקראו בשם "ספיחי שביעית", לכן גם אני הדל באלפי ראיתי חובה לעצמי לקבוע לימוד דיני שביעית, כי דיניה רבו מהרבה ועצמו מספר, כמו שכתבו בעלי התוספות סוכה (ט"ל א' ד"ה שאין) ואין מספר לדינים ולאסורים שיש בפירות שביעית שצריך לנהוג בהם דיני שביעית וכו' עכ"ל.

ולדבריו ז"ל הללו ש"אין ספק כי בכלל תקנת משה רבינו ע"ה שתיקן לישראל שיהיו קורים הלכות חג בחג, הוא ללמוד בשנה השביעית כל הדינים השייכים אליה, יש להוסיף אמרי קדוש הוא מו"ז הגאון זצ"ל בספרו כף החיים (סימן תכ"ט אות ו') שהביא דברי בעל של"ה ז"ל שבפרשת שקלים ראוי ללמוד משניות מסכת שקלים, ובפרשת פרה יש ללמוד משניות מסכת פרה, ובפסח ילמד משניות מסכת פסחים וכו', וכן בכל זמן וזמן ילמד המסכתות השייכות, בתשעה באב ילמד משניות מסכת תענית וכו', וסיים מו"ז הגאון ז"ל: "והטעם לזה על פי מה שאמרו במסכת סנהדרין (ק"א א) כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם, שנאמר ודבר בעתו מה טוב, ואמרו במסכת סופרים (פי"ח ה"א) כל המזכיר פסוק בעונתו מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח חדש ומקריב עליו קרבן" עכ"ל, ודון מינה נמי ללומד מסכת שביעית בשנת שביעית ודוק. [ועיין עירובין (נ"ד א) ודוק].

והגאון רבי שמריהו גריינמן זצ"ל בהקדמה לקובץ קדושת שביעית (קובץ א' ניסן תשי"ח) כה כתב: "מרן בעל חזון איש זלה"ה היה רגיל לומר כי אחר שהלימוד מביא לידי מעשה, ראוי ללמוד בשנה של ערב שביעית את מסכת שביעית בבירור וליבון הסוגיות והענינים להלכותיהן, ועל ידי זה תבוא ההתעוררות לשמירת פרטיה בעתה ובזמנה בבוא המועד של שנת השבע, וזכורני שאמר בערב שנת השמיטה האחרונה לימי חייו זלה"ה (קיץ שנת תשי"א) שהלימוד בשנה הזאת הוא במלוא השקידה וההתמדה כבי מדרשא בכמה ישיבות וכוללים, ועל ידי זה תישמר שנת השמיטה במלא עצמתה בקדושתה, בכל פרטיה ודקדוקיה" עכ"ל. [הובא בספר זכור לדוד ח"ב דף צ"ו].

ואזכיר כאן דברות קדשו של מו"ר הגאון האמיתי רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל בהקדמתו לספרו היקר אור לציון שביעית, שכשם שעבודת ה' ועסק התורה ביום שבת קודש גדול הרבה יותר מעבודת ה' ועסק התורה בימות החול, וכמו שהביא מוה"ר הגאון רבינו יוסף חיים זצ"ל בספר תורה דיליה בן איש חי ש"ב (הקדמה לפרשת שמות) בשם חכמי האמת שגדול הפועל הנעשה מעסק התורה ביום שבת אלף פעמים יותר מן הנעשה מעסק התורה של ימי החול ע"ש, כמו כן בשנת השבע שבת הארץ שבת לה' מעלת עסק התורה וקיום המצוות גדול מבשאר שנים, ומו"ר הגאון זצ"ל סייע והוכיח הדברים מדברי רבינו הגדול הרמב"ן זצ"ל, ורבינו איש האלהים האריז"ל עיין שם בארוכה דברי פי חכם חן זיע"א.

ובס"ד נראה לי לומר שעל ידי עסק ועמל התורה בעניני השמיטה, הן בערב שביעית והן בשביעית עצמה, יש תיקון ותשובת המשקל לשתי סיבות הגלות הנ"ל, ולקירוב הגאולה בב"א, לפי דברי רז"ל במנחות (ק"י א): "אמר רבי יצחק מאי דכתיב זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם, כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם", ועיין למרנא ורבנא רבינו הגדול החפץ חיים זצ"ל בספרו תורה אור שהאריך בביאור הענין בדברים נפלאים ע"ש.

ולפי דברות רז"ל הללו שכל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת ממש, לימדונו רבים ושלמים דהוא הדין בכל עסק התורה של כל מצוה, שכל העוסק בתורת אותה מצוה הרי זה כמקיימה בפועל, והעוסק בתורת "התשובה" כאילו עשה תשובה ממש, כאשר כתבו בספר

שבט מוסר (פרק ל'), ובספר אבני שהם (בפתח השער), והביאם הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו מועד לכל חי (סימן ט"ו אות י"ג) ע"ש, וכבר האריכו בזה בקובץ התורני היקר כרם שלמה דבובוב, וכן בקובץ התורני היקר "אור ישראל" דווילעדניק בכמה מקומות עש"ב. [ועיין גם בהקדמתי לקונטרס טוב להודות ח"ב].

ומינה נמי לעוסק והעמל בתורה בעניני שמיטה, שיש לומר דתרתני לטיבותא אית ביה, חדא עצם עסק התורה שאין מעלה גדולה ממנו, ומרבה תורה תרבה חיים תנן, ותו קיום מצות השמיטה וכו"ל, ויש בזה בחדא מחתא תיקון לשני שרשי הגלות וקירוב גאולת נפשנו וכמשנ"ת, ולכן חובה גדולה מוטלת עלינו להתמסר ללימוד דיני שביעית בעמל תורה ובעיון נמרץ, ולהתעצם בבירור וליבון הלכותיה המרובות הלכה למעשה, ואז בעזה"י נושע ונצליח אמן.